

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Kandidatexamensarbete, 15 hp

Gentrifiering

En undersökning av begreppet och fysisk förändring i Möllevången

Malin Söderström

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap

Område Landskapsarkitektur, Sveriges Lantbruksuniversitet (SLU) Alnarp

Landskapsarkitektprogrammet, 2012-05-23

SLU, Sveriges Lantbruksuniversitet

Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap Område Landskapsarkitektur

Författare: Malin Söderström

Titel (sve): Gentrifiering – En undersökning av begreppet och fysisk förändring i Möllevången

Titel (eng): Gentrification – An examination of the term and changes in the physical environment in Möllevången.

Nyckelord (6-10 st): gentrifiering, fysisk miljö, segregation, integration, landskapsarkitektur, Möllevången, Malmö

Keywords (6-10): gentrification, physical environment, segregation, integration, landscape architecture, Mollevangen, Malmö

Handledare (SLU/extern): Ragnhild Claesson, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Examinator (SLU/extern): Peter Dacke, Område Landskapsarkitektur, SLU Alnarp

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsplanering

Kurskod: EX0650

Omfattning (hp): 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2012

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Framsidas bild: Renovering av fasad på fastighet i området Möllevången (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14)

Sammandrag

Gentrifiering är ett fenomen som kan ses i många storstäder idag. Gentrifiering innebär bland annat en förändring i den socioekonomiska profilen i ett område då en mer välbeställd befolkningsgrupp tillkommer ett område med invånare tillhörande en mindre kapitalstark befolkning. Flertalet forskare hävdar att gentrifiering leder till en ökad segregation i och med att områden blir mer homogena och staden på så sätt polariseras. Samtidigt beskriver andra forskare att gentrifiering är en liten och knappast negativ process i förändringen av staden. Gentrifieringsprocessen är emellertid väldigt komplex och innefattar flertalet förändringar som sker parallellt och i påverkan av varandra. Begreppet har tidigare använts för att beskriva den socioekonomiska förändringen i innerstadsområden. Definitionen av gentrifiering har däremot vidgats och idag tillskrivs gentrifiering inte enbart innerstäder utan är ett fenomen som även går att urskilja i andra kontexter.

Denna studie undersöker gentrifieringsbegreppet, diskurser kring gentrifiering samt fenomenets effekter. Därtill beskriver denna studie gentrifieringens koppling till den fysiska miljön med exempel från Möllevången i Malmö. Undersökningen är gjort med kvalitativa dokumentstudier såväl som kvalitativa intervjumetoder. Syftet med denna studie är att belysa fenomenets komplexitet samt dess konsekvenser inom stadsbyggande, då främst med fokus på det offentliga rummets fysiska utformning. Arbetet i denna uppsats ämnar även diskutera landskapsarkitektens kunskap och roll i gentrifieringens intressanta och komplicerade process.

Arbetet visar att gentrifiering inte kan beskrivas som ett enbart positivt eller negativt fenomen i staden. Däremot är det viktigt att inte förringa fenomenets negativa effekter, då exempelvis bortträngning av boende påvisats i gentrifierade områden. Studien belyser även bostadspolitikens koppling till gentrifiering. Därtill beskrivs några faktorer i gentrifieringens koppling till den fysiska miljön och att landskapsarkitekten kan påverka processer som gentrifiering då hen är medskapare av det offentliga rummet. Slutligen belyses medborgarengagemang som en viktig del i processer då större förändring planeras i den fysiska miljön.

Abstract

Gentrification is a phenomenon that can be seen in many big cities today. Gentrification includes a change in the socio-economic profile in an area, a change deriving from the reside of a more affluent population compared to the former, less affluent, population in the area. Most scholars argue that gentrification leads to an increased segregation as the areas become more homogeneous and the city so polarized. Others describe gentrification as a small and hardly negative process in the transformation of the city. However, the process of gentrification is very complex and includes several changes that take place simultaneously and influence each other. Previously the term gentrification has been used to describe the socio-economic change in inner city areas. The definition of gentrification has however expanded and today the term is attributed not just to inner cities but is a phenomenon that also may be identified in other contexts.

This study examines the term gentrification, discourses of gentrification and the phenomenon's effects. In addition, this study describes the link between gentrification and physical environment, with examples from the area Möllevången in Malmö, Sweden.

The survey was done by qualitative document studies and qualitative interview methods. The purpose of this study is to illustrate the complexity of gentrification and its consequences in urban construction, mainly focusing on the physical characteristics of public space. The work in this paper also intends to discuss the landscape architect's knowledge and role in the interesting and complicated process of gentrification.

The work in this study indicates that gentrification can't be described as a solely positive nor negative phenomenon in the city. However it is important not to neglect the negative impacts of gentrification when effects such as displacement of residents have been demonstrated in gentrified areas. This study also illustrates the relation between housing policy and gentrification. Withal describes some factors of the relation between gentrification and physical environment. The work of this study also indicates that the landscape architect can affect processes such as gentrification since she is involved in the creation of public space. Finally, civic engagement is illuminated as an important part in processes where major change is planned in the physical environment.

Förord

Denna uppsats har skrivits som del i min kandidatexamen på landskapsarkitekturprogrammet på SLU Alnarp. Uppsatsen behandlar gentrifieringsbegreppet, fysisk miljö kopplat till gentrifieringsprocessen och en fallstudie i Möllevången, Malmö. Arbetet med uppsatsen har varit mycket intressant och givande för mig som blivande landskapsarkitekt såväl som människa bosatt i staden. Jag har haft det stora nöjet och fördelen att dela denna resa med min oerhört duktiga handledare, Ragnhild Claesson. Ragnhilds noggrannhet och engagemang i kommentarer under skrivprocessen har varit till stor hjälp för mig i arbetet med denna uppsats - stort tack till dig Ragnhild!

Ett stort tack till Philip Tanimura för medverkande i intervjun i denna studie. Jag vill även rikta ett varmt tack till Åsa Holmqvist och Moa Mejstad för korrekturläsning av uppsatsen. Slutligen vill jag tacka Johan Andersson för uppmuntrande och stöttande under skrivprocessen upp- och nedgångar.

Malin Söderström

Malmö, 23 maj 2012

Innehållsförteckning

Sammandrag	
Abstract	
Förord	
Innehållsförteckning	
Figurförteckning	

1. Inledning	7
Bakgrund	7
Mål och syfte	8
Metod och material	8
Dokumentstudier	9
Intervju	10
Avgränsning	11
Disposition	12
Begränsningsdefinition	12
2. Gentrifieringsbegreppet	12
Gentrifieringens olika faser (enligt Lilja)	13
3. Gentrifieringsdiskurser	14
Olika perspektiv på gentrifiering	14
Konflikter i och med gentrifieringsprocesser	15
Effekter av gentrifiering	16
Gentrifiering – integration och segregation	18
3. Gentrifiering och fysisk miljö med Møllevången som exempel	19
Identitet och fysisk miljö	20
Gentrifiering och offentliga rum	20
Bakgrund Møllevången	22
Exempel på fysiska förändringar och medborgarengagemang	24
Smedjegatan	24
Kvarteret Bageriet	25
Claesgatan	25
Intervju med stadsbyggnadskontoret	27
De fysiska förändringarna ur ett gentrifieringsperspektiv	28
5. Diskussion	28
Reflektioner och slutsatser	28
Metoddiskussion och källkritik	30
Förslag på framtida forskning	31
Referenser	33
Bilaga 1 – Intervjufrågor	

Figurförteckning

Figur 1. Graffittivägg vid Folkets Park i Möllevången (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14).....	21
Figur 2. Karta över Möllevångsområdet. Platserna för de fysiska förändringarna som diskuteras är markerade (Malmö stads digitala atlas, tillgänglig via: http://www.malmo.se/karta . Medgivande: 2012-05-21, bearbetad av Malin Söderström , 2012-05-21).....	22
Figur 3. Del av Smedjegatan innan ombyggnad (Malmö stad, tillgänglig via: http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Byggprojekt--vagarbeten/Sodra-innerstaden/Smedjegatan.html . Medgivande: 2012-05-21).....	24
Figur 4. Nya cykelvägen. I bakgrunden skymtar stationen Triangeln Södra (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14).....	24
Figur 5. Nya torgytan vid Smedjegatan/Bergsgatan (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14).....	24
Figur 6. På skylten står det ”Välkommen till galleri Stängslet”. Trots att kojorna är borta visar Stad Solidar fortfarande sitt missnöje, här på stängslet till Peabs byggarbetsplats (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14).....	25
Figur 7. Peabs nybygge i Kv. Bageriet (Foto: Malin Söderström, 2012-05-14).....	25
Figur 8. Claesgatan innan ombyggnad (Malmö stad, tillgänglig via: http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Sodra-Innerstaden/Mera-Mollan/Omradesutveckling/Claesgatan.html . Medgivande: 2012-05-16).....	26
Figur 9. Claesgatan under ombyggnad (Foto: Malin Söderström, 2012-05-16).....	26

1. Inledning

Bakgrund

Gentrifiering sker i många av våra storstäder idag. Fenomenet innebär bland annat att en mer kapitalstark befolkningsgrupp tar över ett område som bebos av en socioekonomiskt svagare befolkningsgrupp. Vid en gentrifieringsprocess sker en förändring av den fysiska karaktären i området. I Sverige finns tydliga tecken på gentrifiering i storstadsområden bland annat i form av; omfattande renoveringsprojekt, stor ökning av medelinkomsten i områden samt förändrat butiksutbud på grund av nya konsumtionsvanor. Dessa tecken, bland många andra, går att finna i storstäder som Malmö, Stockholm och Göteborg. Gentrifiering har varit föremål för många forskningsstudier under de senaste decennierna. Det är inte på något sätt ett nytt fenomen, däremot myntade sociologen Ruth Glass begreppet *gentrification* på 1960-talet vilket gjorde att fenomenet fick en tydligare koppling till stadsbyggnad (Lilja, 2011).

Jag har under grundutbildningen till landskapsarkitekt stött på begreppet gentrifiering ett antal gånger. Trots detta har en vidare beskrivning av begreppet och processens konsekvenser aldrig diskuterats, vilket initialt skapade intresset att undersöka gentrifiering i denna uppsats. Den förkunskap jag haft om gentrifiering har främst bidragit till min kritiska inställning till fenomenet. Tidigt i arbetets gång tog jag del av en föreläsning av Elisabeth Lilja, docent i sociologi på Stockholms universitet, som hölls på Malmö Högskola. Föreläsningen hette ”Segregation och gentrifiering” och var en del i seminarieriet ”Den orättvisa staden – om välfärdsutveckling” som hölls på Malmö Högskola under våren 2012. Föreläsningen blev startskottet i arbetet med denna uppsats och bidrog till att jag kom att läsa Liljas bok *Den segregerade staden* (2011). Boken innehåller en omfattande kunskapsöversikt om gentrifieringsbegreppet och har därför fått en betydande roll i arbetet med denna uppsats. Liljas syfte med boken är främst att förklara den stora socioekonomiska förändring som skett i Stockholms innerstad och hur gentrifiering har varit del av denna förändring. Flertalet slutsatser i boken belyser gentrifieringens negativa effekter och fenomenets koppling till en ökad segregation i Stockholm såväl som andra storstäder. Innehållet i denna bok har präglat hela arbetet, framförallt mitt sätt att tolka de fysiska förändringar som observerats i Möllevångsområdet. Därtill har jag en personlig relation till stadsdelen Södermalm i Stockholm som ingår i Liljas studie. Då jag upplever spännande likheter mellan Möllevången och Södermalm, jämförs delvis dessa områden i fallstudien. Efter att ha tagit del av Liljas föreläsning blev jag än mer intresserad av gentrifieringsbegreppet och fenomenets effekter i staden.

Vid gentrifiering sker ofta en förändring av den fysiska såväl som socioekonomiska karaktären i området. Våra innerstäder tas allt mer i besittning av en socioekonomiskt starkare befolkning, medan de socioekonomiskt svagare grupperna trängs bort och ut i stadens periferi (Lilja, 2011). Som landskapsarkitektstudent finner jag gentrifiering och dess uttryck i den fysiska miljön mycket intressant. Då landskapsarkitekten gestaltar och planerar stadens offentliga rum är hen en del av stadsbyggandet och dess fenomen. Skapandet av en plats tillskrivs inte enbart dess gestaltning utan är summan av ett dynamiskt samspel mellan människan och dess omgivande miljö. Då man som landskapsarkitekt är del i att forma den fysiska miljön i staden bör man vara medveten om hur den fysiska miljön påverkar människan. En större förståelse för processer som gentrifiering är därför önskvärd för att kunna planera ett hållbart samhälle. Fysiska såväl som sociala gränser kan tillskrivas den offentliga miljön, frågan är hur dessa gränser skapas och förstärks. Är landskapsarkitekten delaktig i att förstärka segregationen i staden eller rent av ett kuggghjul i stadens integrationsmaskin? Bakom ordet integration lurar inte sällan dess motsats – segregation.

I gentrifieringsforskningen beskrivs en del förändringar i den fysiska miljön som vanligt förekommande då områden gentrifieras. I vissa länder vållar gentrifieringsprocesser stora konflikter. Medborgarengagemang och olika rörelser är inte sällan del i att protestera mot gentrifieringens

konsekvenser. Platsers identitet och karaktär är ofta kopplade till den fysiska miljön. En större kunskap om hur den fysiska miljön i det offentliga rummet påverkar en gentrifieringsprocess är av vikt för landskapsarkitekten och stadsplaneraren. Min personliga anknytning till Möllevångsområdet och det faktum att de ofta talas om att området är under en gentrifieringsprocess gör att jag valt Malmöstadens del som exempel i denna studie. Möllevången är ett område i stadsdelen Södra innerstaden i Malmö. Det är ett gammalt arbetarområde som har genomgått fysiska såväl som sociala förändringar sedan de etablerades i början på 1900-talet (Malmö stad, 2006).

Då den fysiska miljön är det som landskapsarkitekten främst kan påverka känns ämnet naturligt att belysa. Oavsett om man anser gentrifiering vara en positiv och naturlig förändringsprocess eller ett fenomen kopplat till orättvisa och negativ utveckling i staden, är det av vikt att ta reda på hur processen uttrycker sig såväl socialt som fysiskt. Därtill är det viktigt att ta reda på vad som gör konflikten kring gentrifiering större i vissa områden än andra. Uppsatsen behandlar således dessa frågeställningar:

Hur kan gentrifieringsprocessen beskrivas och förstås?

Vad finns det för exempel på förändringar i Möllevångsområdets fysiska miljö som skulle kunna härledas till en gentrifieringsprocess?

Vilken roll har medborgarengagemang haft i fysiska förändringar i Möllevångsområdet?

Hur kan landskapsarkitekten vara del i en gentrifieringsprocess?

Mål och syfte

Målet med denna uppsats är att undersöka gentrifieringsbegreppet samt att med Möllevången som exempel studera hur gentrifieringsprocessen konkret kan ta sig uttryck i den fysiska miljön. Syftet med arbetet är att belysa fenomenets komplexitet samt dess konsekvenser inom stadsbyggande, då främst med fokus på det offentliga rummets fysiska utformning. Arbetet i denna uppsats ämnar även diskutera landskapsarkitektens kunskap och roll i gentrifieringens intressanta och komplicerade process.

Metod och material

Undersökningen är gjord med ett *hermeneutisk* vetenskapligt förhållningssätt som är ett tolkande förhållningssätt. Enligt Davidson och Patel (2003) innefattar det hermeneutiskt vetenskapliga förhållningssättet *i sig* många variationer och tolkningar. Vidare uttrycker de att det är svårt att exakt beskriva hermeneutik, men att det ofta får ”[...]stå för kvalitativa förståelse- och tolkningssystem och en forskarroll som är öppen, 'subjektiv' och engagerad.” (2003, sid. 29). I och med ett hermeneutiskt förhållningssätt brukar det beskrivas att forskaren ser både till helheten och delarna av forskningsproblemet. Med denna uppfattning blir helheten mer än summan av delarna vilket ofta kallas *holism* (Davidson & Patel, 2003, sid. 29-30).

Hermeneutisk forskning har ett tydligt drag av abduktion just i och med att forskaren ska pendla mellan helhet och del och mellan olika synvinklar i tolkningsakten. Avsikten är dock sällan att nå

fram till en teori i form av heltäckande lagar. Snarast poängteras det unika i varje tolkning och i att det kan vara berikande med att presentera en mångfald av olika tolkningar. Forskaren är dock fri att argumentera för vilken tolkning som uppfattas som den bästa. (Davidson & Patel, 2003, sid. 30)

Då fenomenet är väldigt komplext och diskursen som hanterar gentrifiering väldigt omfattande blir ett positivistiskt förhållningssätt svårt att applicera på min studie. För att kunna besvara mina forskningsfrågor krävs av mig att jag tolkar den litteratur och det material som behandlas. Därav blir ett hermeneutiskt förhållningssätt med kvalitativa analysmetoder lämpligt för denna studie. Därtill har min utgångspunkt för denna studie varit en viss förkunskap och föreställning av gentrifiering, vilket jag kan ha användning av med ett hermeneutiskt förhållningssätt. Mina förkunskaper om gentrifiering har främst bidragit till att jag varit kritisk till gentrifiering och dess effekter. Innan arbetet med denna uppsats definierade jag gentrifiering som *enbart* en negativ process, ett uttryck för stora orättvisor om folks rätt till sin egen hembygd i staden. För att kunna genomföra en akademisk uppsats av denna sort krävs en stor medvetenhet kring mina utgångspunkter och egna åsikter. Min förkunskap och föreställning om ämnet i denna uppsats kan såväl medvetet som omedvetet ha påverkat utfallet i denna studie. Min nyfikenhet kring Möllevångsområdets förändring i kombination med min önskan om ökad kunskap om gentrifieringsteorier har gjort att hela uppsatsen startat i ett slags abduktivt arbetssätt. *Abduktion* som Davidson och Patel (2003) beskriver det är en kombination av *induktion* och *deduktion*. Dessa tre begrepp avser beskriva hur vetenskapligt arbete relaterar teori med empiri. Författarnas illustration av abduktion visar ett arbetssätt där forskaren varvar mellan att hämta kunskap i teori och verklighet. Likaså att det abduktiva arbetssättet pendlar mellan enskilda fall och helheten (Davidson & Patel, 2003, sid. 24-25).

Inom gentrifieringsforskningen är kvalitativa metoder vanligt förekommande, därav har kvalitativa metoder valts i denna studie. Jag har i arbetet med denna uppsats använt mig av kvalitativa dokumentstudier. För att mer utförligt kunna besvara mina frågeställningar har jag även använt mig av kvalitativa intervjumetoder. Dokumenten som tolkats av mig behandlar om vartannat teori såväl som fallstudier. Den kvalitativa intervjun är tänkt som ett komplement till studien för att ytterligare hämta kunskap från verkligheten i enlighet med det hermeneutiska vetenskapliga förhållningssättet.

Dokumentstudier

I de kvalitativa dokumentstudierna som gjorts har källmaterialet främst bestått av vetenskaplig litteratur såväl som strategi- och plandokument. Dokumenten har bland annat tagits fram genom sökningar i internetbaserade databaser som, Primo och Google Scholar. Sökord har bland annat varit; *gentrification*, *gentrification and public space*, *gentrification + Malmö* och *gentrification and built environment*. Tryckta källor så som böcker har främst erhållits genom sökningar i bibliotekskataloger på Alnarpsbiblioteket, Malmö högskolas bibliotek och Malmö Stadsbibliotek. Den, i böcker, tryckta litteraturen som behandlar gentrifiering är, till skillnad från artiklar funna i databaserna, mycket mer begränsad vilket gjort att sökord som använts varit främst; *gentrifiering/gentrification*, *offentliga platser/public space* och *Möllevången*. Dokumentstudier av designdialogerna i utformningsprocessen av Claesgatan har möjliggjorts via sökningar på Malmö stads hemsida. På hemsidan har jag inventerat de mesta av materialet som uppkommit efter sökningar med sökord som; *gentrifiering*, *Claesgatan*, *Möllevången* och *Möllevångstorget*. Sökningar i plandokument funna via Malmö stads sida för *Stadsplanering & trafik* har även utförts.

Elisabeth Lilja (2011) undersöker i boken *Den segregerade staden*, med fokus på tre specifika kvarter, hur gentrifieringsprocessen gått till i Stockholms innerstad. I sin studie använder hon sig bland annat av

kvalitativa metoder för att bevisa gentrifieringens konsekvenser. Hon har genom flertalet kvalitativa intervjuer med boende i de tre kvarteren tagit fram vad hon kallar ett ”inifrånsperspektiv” av gentrifiering. Med denna metod beskrivs de existerande miljöernas sociala och mänskliga värden med utgångspunkt från de som lever där och använder sig av stadsrummen i sin vardag. Hon studerar gentrifieringsprocessen på en kvarters- och områdesnivå vilket, enligt Lilja, kan karakteriseras som sociala stadsrumsanalyser. Lilja beskriver generella förändringar i den fysiska miljön, i det offentliga rummet, som observerats i kombination med de intervjuades utsagor om stadsrummets förändring och härleder dessa förändringar till gentrifieringsprocessen. I denna studie har Liljas beskrivning av generella fysiska förändringar använts som jämförelse till de förändringar som jag observerat samt beskriver i Möllevångsområdet.

Karin Hedins licentiatavhandling, *Gentrifiering, socialgeografisk polarisering och bostadspolitiskt skifte* från 2010, har även den på grund av dess omfattande kunskapsöversikt om gentrifiering legat till grund för arbetet med uppsatsen. Under arbetets gång har jag läst en del av primärkällorna vilket gjort litteraturstudien väldigt omfattande. I och med litteraturstudierna utkristalliserade sig en del referenser som mer betydande än andra, då dessa forskares verk upprepade gånger refererades till i dokumenten. Jag kom på så sätt i kontakt med Eric Clark, professor i kulturgeografi på Lunds universitet, som gav mig ytterligare litteraturtips och då främst med fokus på gentrifiering i Malmö som exempelvis artikeln *Neoliberalization of Housing in Sweden: Gentrification, Filtering, and Social Polarization* av Clark et al. (2012). Clark liksom flertalet av referenser i denna uppsats, hänvisade specifikt till Loretta Lees, Tom Slater och Elvyn Wyllys (2010) antologi *The Gentrification Reader*. Detta verk har också varit stor del i undersökningen om begreppet gentrifiering i denna uppsats.

I och med att jag började med att läsa kunskapsöversikterna i Liljas (2011) och Hedins (2010) skrifter refereras ibland till dessa verk som sekundärkällor men där primärkällan också anges.

Intervju

I undersökningen använde jag mig av kvalitativ intervjumetod eftersom syftet med intervjun var att bidra med ännu en ingång till gentrifieringsbegreppet. Detta för att ta reda på hur gentrifieringsbegreppet används i Malmö och för att komplettera material som inhämtats från planeringsdokument. Då mitt vetenskapliga förhållningssätt är hermeneutiskt där jag avser att tolka de material jag tar del av ansåg jag att en narrativ intervjuanalys (Lieberg, 2012) var en lämplig metod och därav en kvalitativ intervjumetod. I enlighet med metoder för kvalitativa intervjuer förberedde jag mina intervjufrågor genom att skriva öppna frågor. Häger (2007) beskriver öppna frågor, det vill säga frågor som ofta börjar med *Vad? Hur? Varför?*, som användbara vid kvalitativa intervjuer (Häger, 2007, sid. 57). Mina intervjufrågor var till låg grad standardiserade och strukturerade, vilket enligt Davidson & Patel (2003) också kännetecknar den kvalitativa intervjun (Davidson & Patel, 2003, sid. 72). Till en början skrevs frågorna (jmf Bilaga 1) med avseende på temaområden eller informationsområden som jag önskade höra respondentens åsikt kring. Formuleringarna hade då fokus på vad jag faktiskt ville ha reda på. Därefter omformulerades en del frågor så att det uppmuntrade till mer öppna och beskrivande svar. I boken om intervjuteknik belyser Häger (2007) konsten att formulera en bra fråga och framför allt vikten av att undvika ”slutna” frågor, det vill säga frågor som får ja- och nej-svar. Enligt Häger gör slutna frågor att intervjuaren blir för dominant och att den som blir intervjuad berättar mindre än vad den skulle kunna göra. Han menar även att motvilliga intervjupersoner lätt kan smita undan, och börja prata om andra saker, om slutna frågor används för mycket (Häger, 2007, sid. 56-57). Gentrifiering är en process och ett ibland svårgripbart fenomen vilket gör det svårt att få ut tillräckligt med information av en intervjuperson genom endast slutna frågor. En kvantitativ intervjumetod skulle inte ge så mycket i denna undersökning då jag eftersträvar mer berättande och beskrivande svar från intervjupersonen. Det

hade exempelvis kunnat vara en metod att föredra om jag ämnat intervjua flertalet stadsplanerare i Malmö stad. Slutna frågor har sina fördelar i att man får direkta och konkreta svar om frågan formuleras tydligt. I denna studie är jag intresserad av att få en berättelse av intervjupersonen och därav lämpar sig öppna frågor som uppmuntrar till beskrivningar. För att få en varierande och intressant intervju kan en kombination av öppna- och slutna frågor vara att föredra.

Intervjun med Philip Tanimura från strategienheten på Malmös stadsbyggnadskontor, SBK, gjordes via telefon. Tanimura är i grunden kulturgeograf och arbetar främst med översiktsplanering på Malmö stad. Intervjun kom främst att handla om gentrifiering generellt samt hur stadsplanerare kan påverka fenomen som gentrifiering. Intervjun transkriberades och bearbetades sedan genom narrativ intervjuanalys (Lieberg, 2012). Resultaten från intervjun utvärderas och hela berättelsen tolkades i enlighet med denna analysmetod och det hermeneutiska förhållningssättet. I den grad information av relevans för denna studie framkommit har det använts i uppsatsen.

Avgränsning

Med den begränsningen som tiden ger för ett 15 hp kandidatexamensarbete har jag valt att avgränsa min studie till att endast hantera tre olika förändringar i Möllevångsområdet. För att undersökningen skall bli hanterbar inom den givna tidsramen för arbetet har jag valt att göra en jämförelse, med hur främst Elisabeth Lilja (2011) beskriver tecken i den fysiska miljön som tyder på gentrifiering, med fysiska förändringar vid Möllevången. Jag gör med andra ord inte anspråk på att dessa fysiska förändringar direkt är entydiga med en gentrifieringsprocess utan för snarare ett resonemang kring likheter med andra gentrifierade områden.

Liljas (2011) studie om gentrifiering i Stockholms innerstad har ett, som hon benämner, ”innifrånperspektiv”. Det skulle även ha varit intressant i denna studie att ha ett liknande fokus, då med folk som bor och har bostad i området Möllevången. En sådan undersökning är mycket tidskrävande i arbetet med att begränsa och välja ut intervjupersoner, få kontakt med dessa personer, förbereda och genomföra intervjuerna samt att transkribera och bearbeta materialet från intervjuerna. ”Inifrånperspektivet” har således inte använts i fallstudien om Möllevången. Som uppsatsen belyser i kapitlet *Effekter av gentrifiering* (jmf sid. 16) anses gentrifiering ibland vara en medveten planeringsstrategi. Det skulle därav ha varit intressant i denna studie att ta reda på Malmö stads förhållningssätt till fenomenet. Genom bland annat intervjun med Philip Tanimura på SBK finns en liten ansats till ämnet, däremot ämnar denna studie inte ge ett generellt svar på frågan om Malmö stads förhållningssätt till gentrifiering.

Arbetet började med en omfattande litteraturstudie. De hade varit önskvärt att undersöka flertalet primärkällor från både Liljas (2011) och Hedins (2010) verk, men litteraturstudien avgränsades till att inte behandla primärkällorna till dessa verk i någon större utsträckning. Det finns väldigt mycket litteratur som behandlar gentrifiering på endera sätt. I valet av litteratur till denna uppsats har så många olika perspektiv som möjligt använts i den mån det varit rimligt. För att kunna göra en begreppsdefinition på djupet hade dock litteraturstudien behövt vara ännu mera omfattande. Därför gör jag i denna studie endast anspråk på att ytligt beskriva den akademiska diskursen och gentrifieringens orsak-verkan-förklaringar.

Disposition

Inledningsvis i uppsatsen presenteras en undersökning av gentrifieringsbegreppet samt en beskrivning av gentrifieringsdiskurser och fenomenets effekter. Därefter beskrivs gentrifiering kopplat till den fysiska miljön och en fallstudie från området Møllevången i Malmö presenteras. Avslutningsvis reflekteras det kring studien och uppsatsskrivningen i diskussionskapitlet.

Begreppsdefinition

Bortträngning – i denna uppsats menas omflyttning som följd av gentrifiering. Min egen översättning från engelskans *displacement*.

Offentliga rum - del av bebyggelsemiljö som är tillgänglig för allmänheten, t.ex. gator, passager, gallerior, torg och parker. Husens fasader, plank och vegetation kan betraktas som väggar i det offentliga rummet. Begreppet är tillämpligt främst inom städer och stadsliknande samhällen (NE, 2012).

Integration - rör individers och grupper förhållande till samhället. Det är en process som innebär att människor inkluderas och blir en del av samhället, att alla har samma grundläggande rättigheter, skyldigheter och möjligheter – vem man än är och var man än bor. Det handlar om en ömsesidig anpassning av alla som lever i det gemensamma samhället (Boverket, 2007, sid. 5).

Segregation - betyder åtskillnad. Boendesegregation innebär därmed att olika befolkningsgrupper bor fysiskt eller rumsligt åtskilda från varandra. Boendesegregation diskuteras ofta utifrån tre dimensioner; demografisk, socioekonomisk och etnisk (Boverket, 2007, sid. 3).

2. Gentrifieringsbegreppet

Under knappt ett halvt sekel har forskare intresserat sig för den ekonomiska och sociala omstrukturering som skett i västvärlden. Omvandlingen från industrisamhälle till kunskapssamhälle har bidragit till denna omstrukturering. Gentrifiering har varit föremål för forskning sedan 1960-talet då det kan ses som en bidragande process i denna förändring. (Hedin, 2010, sid 6). I detta kapitel ges en introduktion till gentrifieringsbegreppet. Det beskrivs varifrån begreppet gentrifiering kommer samtidigt som en bred definition av begreppet även presenteras.

I Elisabeth Liljas bok *Den segregerade staden* (2011) och Hedins (2010) licentiatavhandling beskrivs att fenomenet gentrifiering har funnits länge men att det i och med den brittiska sociologen Ruth Glass fick ett namn och en tydligare definition, då hon myntade begreppet under 1960-talet. Begreppet *gentrification* tillkom då för att beskriva den socioekonomiska förändring som ägde rum i Londons innerstad. Glass såg då hur gamla, slitna arbetarstadsdelar i den brittiska huvudstaden togs över av en mer välbeställd befolkningsgrupp varpå den ursprungliga befolkningen, direkt eller indirekt, trängdes bort. Hon beskrev gentrifieringen som en relativt snabb process då den väl satt fart. Exklusiva och storskaliga renoveringar genererade stora hyreshöjningar och ökade fastighetspriser vilket banade väg

för denna förändring. Begreppet kommer från engelskans *gentry* som syftar till samhällsklassen närmast under adeln (Glass, 1964, i Hedin, 2010, sid. 9; Gullberg, 2011, se förord i Lilja, 2011, sid. 7).

Mycket har hänt sedan Glass larmade om förändringen i Londons innerstad, därav blir hennes beskrivning av gentrifiering, som ett fenomen som endast sker i städer, något smal (Lees et al., 2008, i Hedin, 2010, sid. 10). Hedin (2010) belyser att fenomenet har förändrats då det idag inte enbart är arbetarområden i städer som gentrifieras utan att det är en process som går att finna i olika sorters områden och på olika nivåer - globala såväl som lokala. Hon menar att vi bland annat kan se denna förändring genom att gentrifiering blivit en global strategi i och med *super-gentrifiering* (Hedin, 2010, sid. 9). Begreppet syftar till gentrifierare med väldigt stort kapital, ibland kallade "finansierare". Super-gentrifiering är en intensifierad fas av gentrifiering varvid dessa personer, som oftast har hela världen som arbetsplats, flyttar in i *redan* gentrifierade kvarter och grannskap (Lilja, 2011, sid. 29). Följaktligen finns det många olika sorters gentrifiering. För att kunna få ett tydligare grepp om processen använder sig Hedin (2010) av Eric Clarks (2005) definition från artikeln *The order and simplicity of gentrification – a political challenge*:

Gentrification is a process involving a change in the population of land-users such that the new users are of a higher socio-economic status than the previous users, together with an associated change in the built environment through a reinvestment in fixed capital. The greater the difference in socio-economic status, the more noticeable the process, not least because the more powerful the new users are, the more marked will be the concomitant change in the built environment. It does not matter where, it does not matter when. Any process of change fitting this description is, to my understanding, gentrification. (Clark, 2005, sid. 25)

Glass beskrivning har med tiden vidgats i takt med gentrifieringsforskningens utbredning och fenomenet tillskrivs idag fler områden än innerstäder. Genom forskningsstudier med fokus på gentrifiering i andra kontexter, än storstäders centrala kvarter, påvisas fenomenets utspridning vilket gör att vi idag finner begrepp som; landsbygds-, ö-, statligt understödd- och kommersiell gentrifiering (Hedin, 2010, sid. 9).

Hedin visar att gentrifiering har positiva såväl som negativa effekter i en stad. Höjda skatteintäkter, förändring i konsumtionsmönster och tryggare gator kan vara ena sidan av myntet. Att berövas möjligheten att bo kvar i sitt kvarter, ens hembygd i staden, på grund av höjda hyres- och fastighetspriser, kan vara en annan. Synen på gentrifiering varierar ofta beroende på vilket handlingsutrymme en person har på bostadsmarknaden (Hedin, 2010, sid. 7; 12). Lilja (2011) menar att gentrifiering, enligt flertalet forskare, kan leda till att områden blir mer socioekonomiskt homogena än tidigare. Fenomenet kan knytas till segregation i Sverige för att våra städer, i och med områdets homogenisering, polariseras. Enligt henne visar forskning att områden som är rika blir mer rika medan utsatta områden blir mer utsatta (Lilja, 2011, sid. 19).

Gentrifieringens olika faser (enligt Lilja)

Lilja (2011) beskriver att gentrifiering sker i olika steg, hon beskriver gentrifieringens fyra faser. I *fas ett* flyttar en mindre riskbenägen befolkningsgrupp in, dessa personer är ofta arkitekter, konstnärer, artister och personer som arbetar med design och formgivning. I denna fas renoveras ofta fastigheter för de nyinflyttades eget boende. I *fas två* fortskrider inflyttningen av personer med liknande livsstil och synsätt på staden. Här sker också renoveringar främst för det egna boendet men en viss marknadsföring börjar

ske. I och med denna fas syns tendenser till omflyttning av människor som följd av att lediga lägenheter är en bristvara. De som anländer i fas ett och fas två av gentrifieringsprocessen kommer senare att betecknas som veteraner i området. I den *tredje fasen* syns mer omfattande fysiska renoveringar och allmänna upprustningar inom området. Det riktas även större medial och officiell uppmärksamhet till området. Omflyttningen ökar och fastighetspriserna höjs ytterligare. Personerna som flyttar in i denna fas ser både fastigheten som en investering och en plats att bo på. Motsättningar mellan befintliga invånare och de som flyttar in i och med gentrifieringsprocessen uppstår i vissa fall i denna fas. I den *fjärde fasen* fortsätter medelklassen att flytta in och de flesta av fastigheterna är gentrifierade. De märkbara i denna fas är att fler av de som flyttar in arbetar inom administration och ekonomi än tidigare. Snabba pris- och hyreshöjningsspiraler startar samtidigt som omflyttningen av människor fortsätter. I denna fas kan ses att omflyttningen inte bara omfattar hyrestagare utan även bostadsrättsinnehavare. Flertalet kommersiella aktiviteter, professionell service och specialiserade butiker börjar även framträda i området. På senare tid har även en femte fas av gentrifiering uppmärksamats. Denna intensifierade fas har utvecklats i och med globaliseringen. Så kallade ”finansifierare”, som har hela världens som arbetsplats och besitter stora förmögenheter, flyttar in i det redan gentrifierade området. Denna fas kallas för *super-gentrifiering* (Lilja, 2011, sid. 28-29).

3. Gentrifieringsdiskurser

Den akademiska debatten kring gentrifieringens orsak och verkan har ”post-Glass” varit minst sagt livlig (Lees, 2008, sid. 2449). Förklaringarna till varför gentrifieringsprocessen startar är varierade, men i diskursen idag finner man huvudsakligen tre olika beskrivningar till dess uppkomst. De förklaringar som beskrivs nedan kan på ett eller annat sätt betecknas som produktionsinriktade, konsumtionsinriktade eller gentrifiering som del av en planeringsstrategi. Gentrifieringens *effekter* är i det närmsta än mer debatterade och här skiljer sig forskningsresultat ibland radikalt från varandra. Centralt i dessa diskussioner är huruvida gentrifiering är en integrerande eller segregeringande process. Det här kapitlet ämnar inte beskriva alla perspektiv och orsaks-verkan-förklaringar, utan snarare ge en inblick i hur diskursen i den akademiska debatten ser ut.

Olika perspektiv på gentrifiering

Hedin (2010) beskriver, med bland annat hänvisning till Lees (2000), två olika diskurser då gentrifiering behandlas; en mer kritisk syn med *revanchist city*-diskursen och en som belyser gentrifieringens mer positiva effekter, *emancipatory city*-diskursen. En väsentlig skillnad mellan dessa två diskurser är perspektivet utifrån vilket de ser på effekterna av gentrifiering. Revanchist city-diskursen ser till de *strukturer*, i och med ett kapitalistiskt system, som bidrar till gentrifiering. Denna diskurs beskriver det kapitalistiska systemets ständiga förtryck av marginaliserade grupper i och med en marknadsstyrd ekonomi som strävar efter att locka kapital till vissa platser. Medan emancipatory city-diskursen lägger vikt vid gentrifieringen som en del av integration och frigörelse från efterkrigstidens normer och ideal om boende i villaförorten. Fenomenet har enligt denna diskurs även bidragit till kvinnans frigörelse i och med uppluckringen av det patriarkala hushållet. Hedin poängterar att denna diskurs, till skillnad från revanchist city-diskursen, inte är ”[...]explicit inom teoribildningen” (Hedin, 2010, sid. 16). Lees (2000) sammanställde de positiva och frigörande effekter som beskrevs i gentrifieringsstudier och myntade då begreppet *emancipatory city thesis*. Enligt Hedin är det utifrån Lees beskrivning som begreppet emancipatory city har uppkommit (Hedin, 2010, sid. 12-17; Lees, 2000, i Hedin, 2010, sid. 16).

Enligt Hedin (2010) finns det kopplat till dessa diskurser förklaringar om vilka mekanismer som bidrar till gentrifiering. Dessa förklaringar sägs antingen vara *produktionsinriktade* eller *konsumtionsinriktade*.

Produktionsinriktade förklaringar går att härleda till revanchist city-diskursen medan konsumtionsinriktade ofta kopplas till, den mer positivt ställda, emancipatory city-diskursen (Hedin, 2010, sid. 17-18). Antagligen är det inte så enkelt att man tydligt kan särskilja mekanismerna på detta sätt som Hedin föreslår, men det är ibland så diskurserna skiljer sig och gentrifiering beskrivs. Elisabeth Lilja (2011) har presenterat två andra perspektiv på varför gentrifiering uppstår, som i viss mån liknar Hedins. Den ena är mer ekonomiskt fokuserad i och med den så kallade *räntegapsteorin*, ursprungligen lanserad av Neil Smith år 1979 (Hedin, 2010, sid. 18), där beskrivs skillnader i områdets reella och potentiella värden. Om skillnaden är för stor mellan dessa värden finns en ekonomisk vinstmöjlighet, att investera i renovering eller ombyggnad, vilket skulle kunna sätta igång en gentrifieringsprocess (Lilja, 2011, sid. 28). Hedin (2010) förklarar även hur skilda regleringar och upplåtelseformer i olika länder kan kopplas till räntegapsteorin i och med den så kallade *värdeskapsteorin*. Förändringstrycket på omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter blir större då ”Regleringar på hyresmarknaden kan leda till strategin att hålla tillbaka nödvändiga investeringar i underhåll av hyresfastigheter.” (Hedin, 2010, sid. 20). Ett minskat fastighetsvärde ökar gapet mellan vad fastighetsägaren får ut i hyror respektive vad hen skulle kunna få ut vid en försäljning och omvandling till bostadsrätt (Hamnett & Randolph 1986; Clark 1992a, i Hedin, 2010, sid. 20; Hedin, 2010, sid. 20).

Den andra förklaringen som Lilja (2011) tar upp härleds till att det uppstått en ”ny” klass, med specifika krav och livsstilsmönster. Dessa människor har särskilda preferenser sett till ekonomi, kulturella och symboliska värden. Deras preferenser gör att ett gentrifierat område har en för dem stor dragningskraft (Lilja, 2011, sid. 28). Denna förklaring har likheter med de konsumtionsinriktade mekanismer som Hedin beskriver. Enligt Hedin (2010) relateras dessa mekanismer oftast till nya förutsättningar i och med det postindustriella samhället, det vill säga övergången från tillverknings- till tjänstebaserad ekonomi (Hedin, 2010, sid. 20-21). Detta skifte skulle då kunna kopplas till Liljas (2011) beskrivning om vilka som är det potentiella gentrifierarna. Hon menar att den ”nya” klassen oftast är högutbildade inom kunskapsekonomin och inom serviceyrken, högavlönade bland de som hon kallar ”urbana professionella”. Den ”nya” klassen har en urban livsstil, vilket gör att de ofta söker sig till profilstarka innerstadsområden som erbjuder ett urbant konsumtionsutbud, i form av caféer, restauranger, teater och nattliv. Den ”nya” klassen uttrycker i större utsträckning sin identitet och livsstil i och med det område de väljer att bo i (Lilja, 2011, sid. 30; 34). Ibland benämns dessa människor tillhöra de som Richard Florida kallar den *kreativa klassen* (Florida, 2003). Det kan dock vara svårt att generalisera vilka som är gentrifierare, och det kanske inte alltid är desamma som Floridas kreativa klass. Lilja (2011) poängterar att det centrala med gentrifiering är att det inte *enbart* medför förändringar ekonomiskt med nya verksamheter i området *eller* förändringar socialt på områdes- och kvartersnivå *eller* fysiskt av bebyggelsen och stadsrummet, utan att det är en komplex process som påverkas av sociala, fysiska såväl som ekonomiska aspekter (Lilja, 2011, sid. 32- 33). I och med beskrivningen om gentrifieringens komplexitet sätts fingret på varför det kan anses som ett positivt såväl som negativt fenomen i stadsutveckling.

Konflikter i och med gentrifieringsprocesser

Visiting Malmö, Neil Smith asked me to show him the battlefields of gentrification. At the time I was at loss to explain that there were processes of gentrification in Malmö, but no battlefields. Conflicting interests, displacement, personal tragedies, yes, but not the desperation behind battlefields. (Clark, 2005, sid. 28)

Enligt Clark (2005) var det den svenska välfärdspolitik som fördes under 1900-talet i Sverige som lade grunden för ett mindre våldsamt sätt att hantera de konfliktfyllda aspekterna av förändring, och

härleder således avsaknaden av dessa ”battlefields” till denna politik. Han påpekar dock att detta är på väg att förändras och menar att det är troligt, i och med en ökad polarisering och minskat intresse för allas rätt till platser, att debatten och konflikterna i och med gentrifiering kommer bli mer tydliga i framtida Sverige. I och med denna förändring efterlyser han ett större engagemang vad gäller den politiska sidan av gentrifiering (Clark, 2005, sid. 28). Varför väcker gentrifiering mer intresse och konflikter i vissa områden än andra? Clark (2005) menar att grundorsakerna till gentrifiering bland annat är kommersialisering av offentliga rum och polariserade maktförhållanden. Enligt Clark är omfattning av konflikter i och med gentrifiering beroende av två saker; grad av social polarisering och reglering gällande fastighetsägande. I områden med hög grad social polarisering tenderar konflikten i och med gentrifiering att bli omfattande (Clark, 2005, sid. 27). Clarks (2005) uppfattning om att gentrifieringskonflikter kommer att öka i Sverige skulle kunna jämföras med bland annat Hedins (2010) beskrivning av det bostadspolitiska skifte som påbörjades under 1990-talet, från att vara en del av generell välfärdspolitik till att bli mer marknadsanpassad (2010, sid. 11; Clark et al., 2012, sid. 443). Politiska reformer i Sverige sedan år 2001 har enligt Clark et al. (2012) troligtvis ökat ojämlikheten mellan hushåll och förstärkt den socialgeografiska polariseringen i landet (Clark et al., 2012, sid. 443). Gentrifiering är en process som ofta är närvarande i stadsbyggnad. Processen är som belyses väldigt komplex och påverkas av olika faktorer där bland annat bostadspolitiska beslut kan vara en av dem.

Effekter av gentrifiering

Flertalet forskare hävdar att direkt- såväl som indirekt bortträngning är ett stort problem med gentrifiering (Achtenberg & Marcuse, 1983; Hartman, 1982; Marcuse, 1985; Smith, 1996; Newman & Wyly, 2006; Slater, 2006, i Lees et al., 2010, sid. 317). Enligt Lees et al. (2010) är bortträngning en konsekvens av gentrifiering som tyder på fenomenets orättvisa och förbiseende av mindre bemedlade befolkningsgrupper. De efterlyser en vidare syn på boendet och dess miljö än att bara handla om en vara och tjänster som drivs av marknaden, ackumuleringen av kapital och vinstintresse. Enligt dem borde alla människors rätt och möjlighet att påverka boendet och dess miljö ses som essentiellt för individen och samhällets välmående (Lees, Slater & Wyly, 2010, sid. 317). Som kontrast till detta hävdar andra forskare inom området att gentrifiering endast är en liten och knappast negativ process i förändringen av staden och att bortträngning är väldigt ovanligt om ens förekommande i direkt avseende i utvecklingsområden (Byrne, 2003; Freeman, 2004; McKinnish et al. 2008; Vigdor, 2002, i Lees et al., 2010, sid. 317). Forskare har i huvudsak använt sig av två olika sätt att undersöka omfattningen av omflyttning på grund av gentrifiering. Antingen har skillnaden i socioekonomisk status mellan de som flyttar in till ett område och de som flyttar ut studerats, eller också ha intervjuer genomförts med de som flyttat ut angående deras orsak till utflyttningen (Freeman & Braconi, 2004, sid. 362).

Hedin (2010) ser ett skifte i den politiska inställningen till gentrifiering. Från och med 60- och 70-talen fram till 80-talet ansågs fenomenet vara ett problem för den urbana bostadspolitiken snarare än en lösning. Hon menar att det svenska välfärdssystemet delvis motverkade gentrifiering och minskade de negativa konsekvenserna av processen (2010, sid. 24). Sedan början av 00-talet har det tillkommit en tredje förklaring till varför områden gentrificeras, rapporter från kritiker visar på att stadsutveckling kan dölja en förtäckt gentrifieringsstrategi (bl.a. Hackworth & Smith 2001; Smith 2002; Slater 2006; Wyly & Hammel 2005; Uitermark, Duyendak & Kleinhans 2007, i Hedin, 2010, sid. 24). I flertalet planerings- och policydokument som skapats under de senaste åren beskrivs gentrifiering främst med dess positiva effekter, menar Hedin. I dessa policydokument benämns det dock inte som gentrifiering utan snarare i ordalag som *urban renewal*, *urban renaissance* och *social mixing*. Gentrifiering kan idag ses som en politisk strategi då man runt om i världen kan se exempel på medvetet startade gentrifieringsprocesser. Lokala projekt av olika aktörer såväl kommunala som privata har dessa fall varit drivande i gentrifieringsprocesser. Enligt Hedin syns det i dessa fall att

stadsplaneringen använder sig av en retorik mer kopplad till emancipatory city-diskursen, men med en praktik som bidrar till segregation (Hedin, 2010, sid. 25). Ordvalen är intressanta i sig, få människor skulle motsätta sig lovord om *integration* och *social mix*, medan gentrifiering ibland väcker negativa reaktioner. Frågan är vad konsekvenserna blir i städer om gentrifiering används som planeringsstrategi.

Lees (2008) är inne på samma spår då hon i artikeln, *Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance?*, belyser att det har blivit allt vanligare bland politiska kretsar i såväl Europa som Nordamerika att förespråka *social mixing* genom gentrifiering, trots den vilda debatten om huruvida fenomenet leder till bortträngning, segregation och social polarisering. Vidare påpekar hon att de finns en svag bevisgrund för den här politiska typen av ”positiv gentrifiering”. Att den litteratur som behandlar gentrifiering visar på, trots medelklassens längtan efter integration och blandning, att denna grupp snarare tenderar till att bidra till segregation. Hon ansluter sig till revanchist city-diskursen retorik genom att argumentera för att gentrifiering är en del av en aggressiv revanschistisk ideologi som ämnar ge tillbaka innerstaden till medelklassen. Vidare argumenterar Lees för att man bör ställa sig kritisk till de nya planeringsprinciperna om social mixing då litet styrker att de skulle skapa en ”inkluderande urban renässans” (min översättning) (2008, sid. 2449). Hon beskriver motsägelsefullheten i att insatserna, i de områden som skall hjälpas, snarare skulle kunna bidra till negativa effekter som vanligtvis uppkommer vid gentrifiering (Lees, 2008, sid. 2449). För att delvis bevisa gentrifieringens negativa effekter refererar hon till forskare i olika länder vars studier visat på samband mellan gentrifiering och bortträngning. Några studier som nämns från USA är bland annat av Marcuse (1986), Smith (1996) och Wyly & Hammel (2004). Därtill hänvisar hon till studier gjorda i gentrifierade områden i London av brittiska Lyons (1996) och Atkinson (2000). Hon hänvisar till flertalet, inom gentrifieringsforskningen, stora namn som påvisat gentrifieringens negativa effekter i form av ökad segregation, bortträngning och social polarisering (Lees, 2008, sid. 2452-2458).

Lees (2008) hävdar att det bakom retoriken om social mixing finns en förtäckt gentrifieringsstrategi och en gömd agenda av social ”uppstädning” (2008, sid. 2451). Hon beskriver hur gentrifiering i och med konceptet om social mixing har ägt rum i det fattiga området Downtown Eastside i Vancouver. Hon pekar på hur utvecklingsprogram, i det kanadensiska området, söker uppmuntra till husägande, med argument om dess ekonomiska fördelar, främjande av entreprenörskap och samhälllig gemenskap. Lees menar att gentrifiering på detta sätt uppmuntras, då det skulle leda till att de välbärgade husägarna ersätter och bidrar till en förflyttning av de som inte har råd att äga en bostad i detta område (2008, sid. 2452). Lees tar upp liknande exempel då hon visar på gentrifiering som en planeringsstrategi i bland annat, Nederländerna, USA och Storbritannien. Genom att aldrig uttryckligen nämna ordet gentrifiering menar Lees att man avleder kritik och motstånd kopplat till begreppet. Då ordval som *urban sustainability*, *urban renaissance* och *urban revitalisation* används istället undviks klassdiskussionen som ofta knyts till gentrifieringsprocessen likväl som det neutraliserar den negativa bild som är starkt kopplat till begreppet. Artikeln ämnar visa att gentrifiering används som en planeringsstrategi i och med konceptet social mixing. Lees syfte är även att argumentera för en kritisk inställning till politiska planer om social mixing och ett ifrågasättande av planeringens agenda. I artikeln ställer hon den ledande frågan ”It is difficult to be for gentrification, but who would oppose ’social mixing?’” (Lees, 2008, sid. 2452).

Enligt Freeman och Braconi (2004) är däremot bevisningen och undersökningarna av sambandet mellan gentrifiering och bortträngning bristande. De menar att trots stor uppmärksamhet och akademiskt intresse, för att mäta graden av bortträngning i gentrifierade områden, är flertalet studiers resultat ofullständiga. Vidare förklarar de att den demografiska förändringen under de senaste decennierna i flertalet storstäder, mot en mer välutbildad och inflytelserik befolkning, kan förklara att en gentrifieringsprocess ägt rum. Denna process behöver inte ha varit till ondo.

Freeman och Braconi menar att om ”reurbaniseringen” fortsätter, ges en unik möjlighet att vända innerstädernas negativa trend med lågt skatteunderlag och sociala problem. De hänvisar till att flertalet städer har problem med skatteunderlaget då de välbärgade hushållen finns ute i förorterna medan de mindre bemedlade (fattigare och lägre utbildade) huserar i innerstaden. Situationen skulle, enligt Freeman och Braconi, kunna förbättras avsevärt genom att mer välbärgade hushåll flyttar in i staden och på så sätt höjer den beskattningsbara inkomsten och fastighetsvärdet, samtidigt som de skapar grund för ökad detaljhandel och moms. Om gentrifieringen fortsätter utan omfattande bortträngning eller omflyttning möjliggörs en ökad socioekonomisk och etnisk integration. Likaså kan en inflyttning av mer välbärgade hushåll till områden med koncentrerad fattigdom öka livschanserna för de som redan bor i det tidigare utsatta området (2004, sid. 361). Freeman och Braconi pekar även på att de som redan bor i staden får del av de positiva effekterna av gentrifiering om det leder till ökad investering i fastigheter som stimulerar service- och handelsutbudet. Likaså skulle tillförseln av en mer politiskt inflytelserik befolkningsgrupp kunna öka områdets möjligheter att sörja för en bättre samhällsservice, menar Freeman och Braconi (2004, sid. 361). I deras studie om gentrifiering i New Yorks innerstad under 1990-talet framkommer att en omfattande bortträngning inte alls ägt rum. Resultaten visar att den mindre bemedlade befolkningen snarare blev mindre benägen att flytta när området förändrades genom gentrifiering. Deras studie visar till skillnad från många andra som studerat bortträngning att inflyttningen av den socioekonomiskt starkare befolkningsgruppen inte skyndade på utflyttningen av de befintliga hushållen. Freeman och Braconis slutsats blir att orsaken till omflyttning i New Yorks innerstad under denna tidsperiod inte går att beskriva som en direkt konsekvens av gentrifiering. De menar att omflyttningen snarare hade att göra med normala växlingar eller förändringar av hushåll, som ständigt sker i städer (Freeman & Braconi, 2004, sid. 372).

Betydelsen av gentrifieringsbegreppet och framförallt associationerna kopplat till det varierar nog beroende på vilket land man är i och hur utbredd diskussionen kring gentrifiering är. Precis som Lees (2008) poängterar så har språket en stark betydelse, då gentrifiering är en försvenskning av engelskans gentrification som kommer från ordet gentry, kan de rimligtvis väcka större uppmärksamhet eller åtminstone vara mer etablerat i engelsktalande länder än vad det är här i Sverige. Lees förklaring om social mixing som en förtäckt gentrifieringsstrategi går kanske att härleda till att det är viktigt att våga behandla begreppet gentrifiering i planeringssammanhang. Problematiken kring detta är just att ordet gentrifiering associeras till negativa företeelser vilket även styrks av Freeman och Braconi (2004) som i motsats till Lees (2008) belyser gentrifieringens positiva effekter (Freeman & Braconi, 2004, sid. 362).

Thus, in spite of all the promise for central-city rebirth associated with gentrification, for many, the assumption that it causes widespread displacement makes it a dirty word. (Freeman & Braconi, 2004, sid. 362)

Gentrifiering – integration och segregation

Elisabeth Lilja (2011) visar exempel från svenska innerstäder, framför allt Stockholm, där det skett en tydlig förändring sett till den socioekonomiska statusen hos innerstadens befolkning. Det som förr var arbetarnas och de i samhället marginaliserades bostadsområden är numera de välbestäddas gata. Hon beskriver gentrifiering som en *andra* sida av segregation, då gentrifiering av innerstäder ofta leder till en ökad polarisering av staden (Lilja, 2011, sid. 18).

Segregationen i dagens stads- och förortslandskap är resultatet av en långvarig förändringsprocess och nästan alla områden har förändrats socialt under det senaste decenniet. Stadsdelar har blivit såväl socialt uppgraderade som mer utsatta. (Lilja, 2011, sid. 19)

Lilja (2011) beskriver hur hennes studie visat på att den sociala karaktären i ett område utgör en dragningskraft för de som anser sig ha samma livsstil. Vidare drar hon kopplingen till Coles påstående om att personer med en viss livsstil ofta väljer en stadsdel eller ett kvarter som representerar den de är eller vill vara (Cole, 1985, i Lilja, 2011, sid. 172). En av Liljas slutsatser är att gentrifiering leder till att områden blir mer socioekonomiskt homogena. Hon beskriver hur intervjupersonerna från de tre Stockholmskvarteren ofta visar på en medvetenhet om en ökad homogenitet i området. De intervjuade beskriver ett lugn i och med att homogeniteten av människor ger en ”hemma känsla” där alla är av lite samma skrot och korn, likväl uttrycker de en förståelse kring homogenitetens negativa effekter (Lilja, 2011, sid.172).

Lilja (2011) menar att det är viktigt att belysa att en gentrifieringsprocess inte genomförs helt smärtfritt för alla inblandade. Relationen till det gentrifierade området skiljer sig mycket för den som bott där innan processen startat jämfört med den som flyttat in senare. Då en ny befolkning tillkommer området, om det så är av social eller etnisk skillnad, sker en förändring av dess karaktär. Enligt Lilja finns det dock ingen automatik i att den ursprungliga befolkningen skulle trängas undan och att en förändring av den urbana kulturen skulle ske vid en gentrifiering. Däremot kan detta bli konsekvenserna då renoveringar och nya konsumtionsmönster hos den nya, mer välbeställda, befolkningen bidrar till höjda hyres- och fastighetspriser så att en mindre kapitalstark befolkning inte längre har råd att bo kvar. Likaså svarar ofta marknaden på den efterfrågan som nya konsumtionsmönster skapar. Ett konsumtionsmönster som inte är likt den befintliga befolkningens då de oftast har mindre pengar. Hon poängterar att processen är komplicerad och att förändringarna, som gentrifiering för med sig, avgörs av graden social integration som finns lokalt i kvarteret och grannskapet (Lilja 2011, sid. 30-32).

3. Gentrifiering och fysisk miljö med Möllevången som exempel

I detta kapitel om fysisk miljö kopplat till gentrifieringsprocessen görs en del jämförelser med Elisabeth Liljas (2011) studie om gentrifiering i Stockholms innerstad. I hennes studie har tre innerstadskvarter studerats och ett ”innifrånperspektiv” på gentrifieringen tagits fram med hjälp av intervjuer med nuvarande såväl som före detta boende i kvarteren. I detta kapitel beskrivs *tre* fysiska förändringar i Möllevången som äger, eller nyligen har ägt rum i området. Därtill beskrivs medborgarengagemang kopplat till *två* av dessa förändringsprojekt. För att få en inblick i stadsplanerarens roll i gentrifieringsprocessen har en kvalitativ intervju genomförts med en yrkesverksam på planeringsavdelningen i Malmö stad. I intervjun med Philip Tanimura berördes bland annat gentrifieringens koppling till bostadspolitiken och vikten av att en stad måste kunna förändras. Möllevången är ett område som ofta anses ha en ”unik” identitet. Kan det vara så att en gentrifieringsprocess blir än mer konfliktfylld då denna unika identitet hotas på något sätt? Den fysiska miljön kan tänkas vara en byggsten i ett områdes identitetsskapande liksom de boendes identitetsskapande och relation till den fysiska miljön. Precis om Philip Tanimura (2012) beskriver i intervjun är en medvetenhet om ett områdes karaktär och identitet mycket viktig för att kunna bevara kvalitéterna som gör ett område attraktivt.

Identitet och fysisk miljö

Inom landskapsarkitekturen talas det ibland om en plats identitet. Likaså talar man om ett områdes identitet, Möllevången i Malmö är ett lysande exempel, då de ofta uttrycks ha en ”unik” identitet. Uttryck om speciell identitet och karaktär beskrivs bland annat i Liljas (2011) studie om gentrifiering i Stockholm. Där framgår det att många, såväl boende som utomstående, anser att Södermalm har en unik karaktär. Den så kallade *söderandan* nämns ofta för att beskriva det speciella med området (Lilja, 2011, 169).

Unikt för Södermalm är den starka kulturella identiteten. Många talar om en särskild söderanda som de är oroliga ska gå förlorad när nya flyttar in. Å andra sidan uttrycker många av de inflyttade att de känner en tillhörighet just till denna söderanda. Målet är inte att skapa en helt ny urban kultur utan att identifiera sig med den befintliga. Här finns en motsägelsefullhet, eftersom inflyttarna har en helt annan roll i ekonomin än de som skapade den gamla söderkulturen. (Lilja, 2011, sid. 169)

Elisabeth Lilja (2011) menar att människors sociala förankring och identitetsskapande är kopplat till den fysiska miljön. Hon pekar på två sätt som offentliga plaster, rum och arkitektur skapar detta samband. Enligt henne är det ena hur människor värderar sin miljö och sitt boende. Det andra sättet kopplas till hur människor identifierar och tillägnar sig denna miljö (Lilja, 2011, sid. 35). Jag ämnar inte närmare diskutera eller ta reda på vad identitetsbegreppet innebär i denna studie men vill belysa att ordet ofta kopplas till den fysiska miljön. De bidragande faktorerna till denna så kallade unika identitet är många, men den fysiska miljön är ofta en av dessa faktorer.

Identitet blir ur detta perspektiv en oskiljaktig aspekt av den byggda miljön och urban design. Människors möjligheter att tillägna sig en plats är avgörande för deras välmående. Byggnader, bostäder och shopping representerar också det vardagliga livet i staden och dess historia. Den fysiska omgivningen är ett medel att skapa identitet och förankring, och en grundläggande dimension i segregationsprocessen. (Lilja, 2011, sid. 36)

Citatet ovan ger en indikation på att den fysiska miljön spelar stor roll för områdets karaktär och attraktionskraft samt dess förändringsmöjligheter. Lilja menar att boplatsen och dess omgivning har betydelse för identitetsskapandet. Hon beskriver hur folk i större grad än förr uttrycker sin livsstil genom det område dem väljer att bo i. Denna förändring av stadsrummets betydelse påverkar enligt henne också stadslivet. Den fysiska omgivningen, stadsrummet, ger både begränsningar och möjligheter till händelser och handling ”Här kan man göra sig synlig, se andra och bli sedd.” (Lilja, 2011, sid. 178). Lilja belyser det offentliga rummets funktion som en plats där man kan möta andra människor och få förståelse för deras livssituation. Hon menar att detta är extra betydelsefullt för de som lever ensamma eller i socialt utanförskap (2011, sid. 178; Marling, 2003; Simonsen, 2005, i Lilja, 2011, sid.178).

Gentrifiering och offentliga rum

På Södermalm, åtminstone i den del som undersökts här, befinner sig gentrifieringen ännu i en tidigare tredje fas. I denna fas börjar renoveringar bli alltmer synliga som ett resultat av ökningen av privata renoveringar men även genom allmänna upprustningar inom området. (Lilja, 2011, sid. 168-169)

Lilja (2011) menar att gestaltningen i den fysiska miljön har stark koppling till identiteten och människors sociala förankring till ett område. Detta understryks genom att intervjupersonerna i hennes studie ofta talar om arkitekturens värde i det genuina och gamla, i en skala med mänskliga värden. Likaså uttrycker de att arkitekturen bidrar till att skapa en positiv känsla och atmosfär. Hon poängterar resultatet att nästan alla i de studerade Stockholmskvarteren säger att de trivs i sitt kvarter och dess miljö. Även de vars livsstil som ej överensstämmer med stadsdelens karaktär säger att de trivs. Lilja härleder en del av denna trivsel och trygghetskänslan till den byggda miljön och att husen har en historia som skapar en känsla av kontinuitet (2011, sid. 174). Vidare pekar hon på en estetisering av staden som innebär att arkitektur, symboler och bilder får en ökad betydelse. Hon beskriver motsägelsefullheten i estetiseringen då den ibland ger uttryck för en symbolisk ekonomi genom marknadens makt att kommersialisera det offentliga rummet. Men estetiseringen kan också vara ett uttryck för människans önskan att skapa motmakt i staden. Hon tar upp hip-hopens kultur som exempel där gatukonst och graffiti är ett speciellt uttryck för denna önskan om att undvika makt. Enligt henne skapar det offentliga rummet i staden inskränkningar men också möjlighet till handling. Hon belyser även stadsplanerarnas viktiga roll i att utforma platser och rum som skapar möten och interaktion (Lilja, 2011, sid. 179).

Figur 1. Graffiti vägg vid Folkets Park i Möllevången.

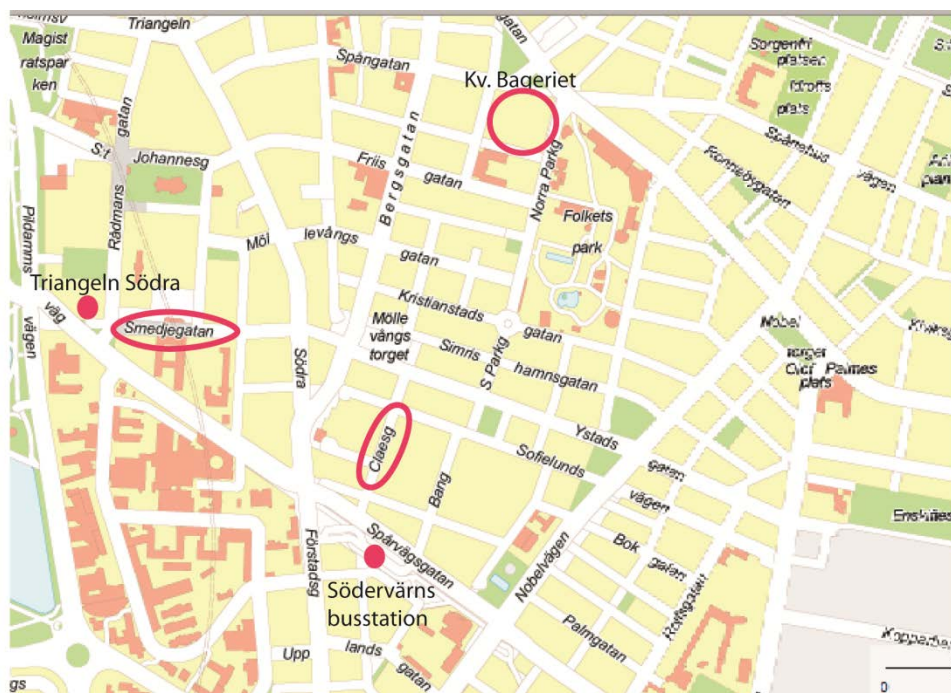
Lilja (2011) menar att utarmningen av det offentliga rummet i många förorter har gett innerstaden större betydelse för alla oavsett om de bor där eller utanför. Detta skulle då göra att det enda området som alla i staden har gemensamt är just innerstaden (Lilja 2011, sid 24).

I den moderna staden pågår en kamp om rummet och rätten till staden, både vad gäller privata och offentliga rum. Staden och dess offentliga rum är en arena av stor betydelse för det moderna samhället och demokratins fundament såsom tolerans, jämlikhet, acceptans och delaktighet. Möjligheter att fritt och öppet röra sig genom det offentliga rummet, är en grundläggande förutsättning för demokrati. (Lilja, 2011, sid. 17)

I och med detta citat sätter Lilja fingret på varför just innerstadens fysiska miljö är så viktig.

Bakgrund Møllevången

Med det som utgångspunkt har tre olika förändringar i den fysiska miljön i Møllevångsområdet, i Malmös södra innerstad, studerats. Møllevången är, i likhet med Södermalm i Stockholm, ett gammalt arbetarområde vars sociala och fysiska karaktär förändrats sen det etablerades i början av förra seklet, därav har begreppet gentrifiering ofta uppkommit i diskussioner om området.

Figur 2. Karta över Møllevångsområdet. Platserna för de fysiska förändringarna som diskuteras är markerade.

Malmö stad (2006) beskriver Møllevångens uppkomst som ett svar på Malmös snabba expansion som industristad. På den tiden stadsdelen etablerades var det Malmös första storskaliga planering för arbetarklassen. I och med områdets tydliga arbetarkaraktär kom arbetarrörelsen snabbt att etablera sig här, bland många var tidningen Arbetet och den kooperativa föreningen Solidar. Med kvarterstaden som ideal började bostäderna byggas här i början på 1900-talet och området har allt sen dess haft en tydlig stadskaraktär. År 1893 invigdes här Sveriges första Folkets Park (Malmö stad, 2006, sid. 5). I Elisabeth Högdahl (2003) bok, *Att göra gata – Om gränser och kryphål på Møllevången och i Kapstaden*, beskrivs att Møllevången under 1920- och 30-talen utgjort ett centrum för arbetarrörelsen men att det under 1940- och 50-talen blev mer utav ett fattigområde. På den tiden då kärnfamiljen lyftes fram som ett föredöme ansågs de ensamstående, med flertalet boende i Møllevången, som annorlunda. Bebyggelsen och bostäderna i området ansågs även under denna tid väldigt omoderna. År 1965 hade Møllevången den högsta brottsligheten i Malmö, liksom en väldigt låg inkomstnivå och området ansågs förslummat. Bilden av området som utsatt framkommer även i flertalet rapporter under 1970- och 80-talen. De positiva som beskrivs i dessa rapporter är främst närheten till Folkets Park och stadsdelens detaljhandel. Högdahl (2003) beskriver att omflyttningen i området ökade i takt med att fler och fler ungdomar flyttade in i början på 80-talet. I rapporter från denna tid framgår att områdets trafiksituation anses otrygg. I rapporten *Hur mår Malmö? Folkhälsoberättelse 1996* pekas befolkningen i Södra innerstaden ut som en riskgrupp i nästan alla kategorier. Den dystra bilden av Møllevången under denna tid gör att området hamnar i ljuset för media och i debatten om det nutida och framtida Malmö. Flertalet engagemang från boende och verksamma inom området gjorde att Møllevången under 1990-talet kom att framträda som en inflytelserik och viktig del av staden. Högdahl belyser även hur Møllevången genom historien haft en position som politisk markör för annorlundaskap. Hon beskriver hur en hyreshöjning av butikslokaler i området 1998 uppmärksammas och citerar en av Södra innerstadens politiker som i tidningen *Arbetet* uttrycker stor oro över Møllevångens framtid. Den upprörda politikern

belyser risken för bortträngning av de befintliga verksamheterna. Han uttrycker att detta skulle få negativa konsekvenser för Möllevången då området är något alldeles speciellt där handeln spelar stor roll i skapandet av områdets karaktär. Under denna tid rapporteras även att Skåne är på väg att bli den mest expansiva regionen i landet, Högdahl refererar sedan till en artikel i DN från 2001 som uttrycker att Möllevången håller på att säljas ut och bli som Södermalm i Stockholm (Högdahl, 2003, sid. 66-71). Högdahls beskrivning om Möllevångens förändring kan kopplas till debatten om gentrifiering som är minst lika aktuell för området idag.

Den tätbefolkade stadsdelen anses ha en ”unik identitet” i Malmö (Malmö stad, 2006, sid. 6; Tanimura, 2012). I och med dess kvantitet och variation av målpunkter, så som Folkets Park, Möllevångstorget, Södervärns busstation och Citytunneln, är det ofta liv och rörelse på alla dess gator. Största målpunkten finner vi i Möllevångstorget som kantas av småskaliga krogar och restauranger varpå en omfattande torghandel äger rum dagligen, större delen av året. Malmö stad (2006) menar att den grupp människor som möts och samlas på torget många gånger är representativ för alla Malmöbor. Med det menat en stor variation i etnicitet, klass och kön som ger Möllevången dess karaktär av mångfald. Denna blandning av kulturer har satt sin prägel på Möllevångens stadsliv och stadsbild (2006, sid. 6). Malmö stad (2006) kallar Möllevången för en ungdomstadsdel, då utbudet av service, nöjen och kultur i kombination med flertalet små lägenheter, gör att ungdomar är en överrepresenterad befolkningsgrupp här. Nya musikföreningar och klubbar har etablerats under de senaste åren vilket gör att stadsdelen har ett stort nöjesutbud. Likaså skapar det små pubarna och restaurangerna en attraktiv stadsmiljö under kvällstid (Malmö stad, 2006, sid. 6). På torget står statyn ”Arbetets ära” gjord av konstnären Axel Ebbe år 1931 (Skånetrafiken, 2005). Statyn skulle enligt konstnären symbolisera hur gemensamt arbete håller samhället uppe. Den nuvarande bebyggelsen kring torget är i princip intakt sen Möllevången etablerades i början av förra seklet. På Bergsgatan som angränsar till torget låg förr i tiden många fabriker. Idag kan man än se några av de gamla fabriksbyggnaderna men dessa är numera renoverade och hyser andra verksamheter än dåtidens industrier (Malmö stad, 2012a).

Området karaktäriseras idag för många Malmöbor av mångfald och rörelse. Enligt Malmö stad (2006) gör bristen på grönområden i Möllevången många gånger att gaturummet används till utevistelse, vilket kan vara bidragande till känslan av mer liv och rörelse. Vidare menar de att bristen på grönområden är negativ främst för barn och ungdomar då deras möjligheter till lek och rekreation är begränsade i området (Malmö stad, 2006, sid. 6). Med anledning av detta tog Malmö stad i samarbete med Gatukontoret fram en utvecklingsplan för Möllevångens stadsmiljö år 2005-2006. Utvecklingsplanen inventerar och analyserar områdets grön- och lekytor och dess koppling till andra offentliga rum. Enligt Malmö stad skall programmet lägga grund för att kunna utveckla Möllevångens offentliga miljöer (2006, sid. 4). I utvecklingsplanen för Möllevången beskriver Malmö stad (2006) att området på senare tid upplevts otryggt i och med rån och överfall. Som del i att öka tryggheten anordnades ett ljusprojekt år 2004 kallat *Malmö by light*, där olika tillfälliga ljusinstallationer sattes upp i området. Flertalet av effektbelysningarna från projektet har idag blivit permanenta och enligt Malmö stad blivit en del av de offentliga miljöernas karaktär samt ökat känslan av trygghet i Möllevången. Ungefär samtidigt som *Malmö by light* sattes det även upp övervakningskameror kring Möllevångstorget för att öka tryggheten i området (Malmö stad, 2006, sid. 6). Hösten 2010 invigdes Citytunneln, en stor infrastruktursatsning som förbättrar kollektivtrafiken mellan Köpenhamn och Malmö. En av dess stationer, Triangeln Södra, är placerad i anslutning till Möllevången (Malmö stad, 2012b). Idag, liksom förr i tiden, finns ett engagemang från medborgarnas sida om hur området skall utvecklas. Förekomsten av medborgarrörelser som Stad Solidar och Möllevångsgruppen som beskrivs i avsnittet om nybyggnationen i kvarteret Bageriet (jmf sid. 25), är ett bevis på detta engagemang. Enligt Möllevångsgruppen har föreningen drivit många lyckade projekt inom miljö- och kulturfrågor, barn och ungdomar, integrations- och boendefrågor (Möllevångsgruppen, 2012).

Exempel på fysiska förändringar och medborgarengagemang

Med den tidigare bakgrunden om gentrifieringens mekanismer beskrivs nedan tre exempel där den fysiska miljön förändrats och hur dessa skulle kunna ha en koppling till gentrifieringsprocessen. Det beskrivs även hur medborgarengagemang på ett eller annat sätt haft anknytning till två av dessa exempel. Avsikten är inte att påstå att dessa exempel *är* ett direkt fysiskt uttryck av gentrifiering i Möllevången utan snarare härleda det till att omvandlingarna i kombination med en förändring av områdets sociala karaktär *kan* vara tecken på att denna process äger rum. I kapitlet om gentrifieringens olika faser beskriver Lilja (2011) hur privata renoveringar för eget boende, omfattande renoveringar av fastigheter samt allmänna upprustningar av det offentliga rummet är del i gentrifieringsprocessen. Huruvida förändringarna som studerats i Möllevången är positiva eller negativa för området är inte upp till denna studie att beskriva. Däremot belyses likheter med tecken i den fysiska miljön som, framför allt Lilja (2011) beskriver, ofta uppkommer då områden gentrificeras.

Smedjegatan

Från sommaren 2011 till våren 2012 gjordes, på beställning av Gatukontoret i Malmö, en upprustning av Smedjegatan. Sträckan från Möllevångstorget bort till Citytunnelns station, Triangeln Södra, renoverades enligt Malmö stad för att skapa en bättre cykel- och gångförbindelse då flertalet resenärer tar sig till och från stationen på detta sätt (Malmö stad, 2012c). Den breda trottoaren längs gatan är kvar och bredvid denna har en cykelbana, med färdriktning åt båda håll, etablerats. Efter korsningen Bergsgatan/Smedjegatan, ansluter den nya förbindelsen till en gammal cykelbana längs med Möllevångstorget på Ystadsgatan. Vid korsningen Bergsgatan/Smedjegatan har det skapats ett litet torg med sittmurar i tegel och perennplanteringar. Mitt på torget har en gammal lind bevarats som ett vårdträd. Vegetation finns längsmed den nya cykelförbindelsen i form av en trädrad och perennplanteringar. Mellan dessa träd finns flertalet cykelparkeringar, vilka ökar i antal ju närmare stationen, Triangeln södra, man kommer. Smedjegatan som tidigare var en grå och trist gata har nu fått en ny, finare och framför allt grönare karaktär. I och med det lilla torget vid Bergsgatan har Möllevångsområdet fått ännu ett litet offentligt rum där folk kan mötas - kanske på cykeln, i väntan på bussen, eller bara umgås.

Figur 3. Del av Smedjegatan innan ombyggnad.

Figur 4. Nya cykelvägen. I bakgrunden skymtar stationen Triangeln Södra.

Figur 5. Nya torgytan vid Smedjegatan/Bergsgatan.

Kvarteret Bageriet

Den mark som Solidar's bagerilokaler tidigare låg på stod länge öde efter att huset revs 2002. Flertalet byggherrar visade intresse för marken (Södra innerstadens stadsdelstidning, 2010). Den 16:e februari 2011 beslutade Malmö stadsbyggnadsnämnd att marken skulle bebyggas av byggföretaget Peab. Bygget i kvarteret Bageriet, som ligger i direkt anslutning till Folkets Park i Möllevångsområdet, har vällat många protester. Under hösten 2010 anordnade Stad Solidar ett konstprojekt för att visa sitt motstånd till det beviljade bygglov. Enligt Stad Solidar var konstprojektet, som gick ut på att frivilliga motståndare till Peabs byggplaner byggde kojor, installationer och planteringar på ödetomten "[...]ett interaktivt och deltagande projekt där vi grannar och boende tillsammans skapar en stad som byggs underifrån – av folket för folket!" (Stad Solidar, 2012). Möllevångsgruppen är även de en förening som motsatt sig Peabs nybygge i kvarteret. Stad Solidar och Möllevångsgruppen är exempel på medborgarrörelser som verkar inom Möllevångsområdet. De motsatte sig förslaget delvis på grund av att det från början utlovats byggen av hyresrätter på tomten, som sedan i och med Peabs beviljade planer kom att bli nybyggda bostadsrätter. Vidare ansåg de att utformningen av huset, med ett mot gatuplanet upphöjt första-plan och avskärmad innergård, bidrar till en känsla av isolering och avskärmning samt att bostadsrätterna kommer leda till höjda bostadspriser generellt i området (Eklundh, 2011).

Stad Solidar är ett politiskt konstprojekt som är lika delar en interaktiv konstinstallation som en akt av civil olydnad och protest mot gentrifieringen av Möllevången, specifikt mot bostadsrättsbygget på ödetomten bredvid Möllevångsskolan. (Stad Solidar, 2012)

De två medborgarrörelsernas deltagande och initiativ till diskussioner om gentrifiering i Möllevångsområdet samt engagemang inom stadsplaneringsfrågor blir bland annat synligt då de frekvent förekommer i samrådsredogörelsen för Malmö stads översiktsplan 2012 (Malmö SBK, 2012). Peab har snart färdigställt 72 av de planerade 147 lägenheterna i Kv. Bageriet. Byggföretaget beskriver att kvarteret "byggs för dig som vill bo i en spännande stadsdel i hjärtat av Malmö." (Peab, 2012). Den täta stadsdelen har inte haft många nybyggnadsprojekt under de senaste decennierna (Tanimura, 2012).

Figur 6. På skylten står det "Välkommen till galleri Stängslet". Trots att kojorna är borta visar Stad Solidar fortfarande sitt missnöje, här på stängslet till Peabs byggarbetsplats.

Figur 7. Peabs nybygge i Kv. Bageriet.

Claesgatan

Claesgatan är i skrivande stund under ombyggnad. På gatan finns idag några verksamheter bland annat ett par restauranger och små butiker, ett gym och en galleria, Mitt Möllan. Det är en tvärgata till Ystadsgatan, och den gata som går mellan två viktiga målpunkter i området; Södervärns busstation och Möllevångstorget. Enligt Gatukontoret i Malmö stad (2010) har Claesgatan utformats med hjälp av en metod som kallas *designdialog*. År 2009 startade designdialogen Claesgatan på initiativ av projektet Mera

Möllan, Södra innerstadens stadsdelsförvaltning och Gatukontoret (Malmö stad, 2010, sid. 3). Mera Möllan är ett projekt finansierat av Europeiska socialfonden, ESF, som pågick från 2009-2012. Projektet har haft i huvudsak två fokus varav de ena varit områdesutveckling i Möllevången genom nätverksbyggande och medborgardialog (Forsell, 2012, sid. 3). Som ett steg i utvecklingen av Claesgatan träffades politiker från Södra innerstaden, tjänstemän från Gatukontoret, Södra innerstaden och stadsbyggnadskontoret samt boende, fastighetsägare och näringsidkare från Möllevången för att tillsammans diskutera idéer till ett koncept för gatans gestaltning (Malmö stad, 2010, sid. 15). Designdialogen Claesgatan gick ut på att denna arbetsgrupp träffades under fyra workshops och diskuterade positiva såväl som negativa faktorer med Claesgatan samt vilka drömmar och mål de hade med den nya utformningen. Under designdialogen fick arbetsgruppen även möjlighet att konkretisera sina idéer med hjälp av enkla modeller. Utifrån designdialogen togs ett gestaltningsförslag fram av Gatukontoret. Förslaget presenterades för deltagarna i designdialogen september 2010 (Malmö stad, 2010, sid. 3). Ombyggnaden startade i oktober 2011 och beräknas vara klar innan sommaren 2012 (Malmö stad, 2012d). I designdialogen framkom att arbetsgruppen bland annat ville att förslaget för den nya Claesgatan skulle "ta tillvara på Möllan-känslan", ha "Möllankänslan kvar, inte för polerat" och att "äktheten som finns idag måste bevaras" (Sweco, 2009, sid. 2-3). Arbetsgruppens önskemål indikerar återigen den tidigare nämnda "unika" identiteten som området anses ha. Att deltagarna uttrycker sig på detta sätt skulle också kunna tyda på en medvetenhet om att förändringar i den fysiska miljön kan bana väg för större förändringar av området.

I utvecklingsplanen för Möllevångsområdet från 2006 föreslås att gatorna kring kvarteret Leonard, däribland Claesgatan, ges en mer grön karaktär. I utvecklingsplanen föreslås att det skall satsas på fler gårdsgator och trädplanteringar utmed gatorna för att minska gatornas storskalighet och förstärka den gröna karaktären i Möllevången. Det förtydligas även att Claesgatan är i behov av en större upprustning (Malmö stad, 2006, sid. 14). Förslaget i utvecklingsplanen om en ny gestaltning av gatan beskrivs i förstudien till byggprojektet Claesgatan som bakgrunden till att projektet uppkommit (Malmö stad, 2010, sid. 4). Från designdialogen uttrycks önskemål om en livligare gata med mer affärer och restauranger "Besökaren på Claesgatan 2011 ska få samma krispiga underbara unika känsla som man får när man spatserar omkring i östra London med gamla restauranger och det allra senaste inom lokal design, konst, event.". Liknande önskemål beskrivs då man vill att Claesgatan ska bli en "Estradgata a la Barcelona. I mitten är det aktivitet, marknad, små fik, inga bilar, cykelvägar. Restauranger längs med fasaderna." (Sweco, 2009, sid. 3). Å ena sidan önskas stora förändringar å andra sidan uttrycker arbetsgruppen att de vill bevara "Möllankänslan". Sådär beskrivs omvandlingen av Malmö stad (2012e): "Claesgatan ska förvandlas från tråkig bakgata till något av en lokal paradgata och är tänkt att vara en naturlig länk för fotgängare mellan Möllevångstorget och Södervärn, och vidare mot station Triangeln syd." (Malmö stad, 2012e). Den nya Claesgatan ska även, enligt Malmö stad (2012d), fungera som en mötesplats med plats för uteserveringar och många sittmöjligheter. Gatan ska ha utformats för att passa "möllevångsandan" och gestaltningen skall upplevas som lekfull (Malmö stad, 2012d).

Figur 8. Claesgatan innan ombyggnad.

Figur 9. Claesgatan under ombyggnad.

Enligt Svenska ESF-rådets (2012) slutrapport för Mera Möllan arrangerades även en träff, på fastighetsägarnas begäran, mellan näringslivsdirektören i Malmö stad och fastighetsägarna. Näringslivsdirektören berättade om Möllevångens, stadens och regionens utveckling. Enligt rapporten gav mötet även utrymme för en konstruktiv dialog mellan dessa parter om frågor som gentrifiering och socioekonomisk utveckling (Svenska ESF-rådet, 2012, sid.7). Enligt Caroline Franzén, som var Mera Möllans kommunikatör och biträdande projektledare, var det inte ett formellt möte därav fördes inget protokoll. Hon poängterar dock att det var ett bra möte där näringslivsdirektören, Pehr Andersson, betonade fastighetsägarnas ansvar för att bevara mångfalden på Möllan, det som är varumärket Möllan och se till att det inte förvandlas till ytterligare ett Lilla Torg eller ett shoppingstråk för kedjor. På mötet beskrev Andersson vikten av att tänka på vem man hyr ut till, och vilka hyror man sätter (Franzén, 2012). Ett projekt som Mera Möllan, som bland annat ämnar starta nätverk och samarbete mellan olika intressenter i ett område, kan vara ett effektivt sätt att få till dialoger och utbyte av kunskap mellan medborgare och stadsplanerare.

Intervju med stadsbyggnadskontoret

Philip Tanimura arbetar på strategienheten på stadsbyggnadskontoret (SBK) i Malmö. Han är i grunden kulturgeograf och arbetar främst med översiktsplanering och utvecklingsstrategier i Malmö. Han uttrycker att de på stadsbyggnadskontoret inte diskuterar gentrifiering i någon större utsträckning men belyser att det är ett fenomen som bör beaktas eftersom de inte vill planera för bortträngning av befolkningsgrupper. För dem som stadsplanerare i Malmö är det viktigt att vara medvetna om gentrifiering och vad planeringen kan ha för påverkan i ett område, menar Tanimura. Vad gäller gentrifiering belyser Tanimura kopplingen mellan processen och bostadspolitik. Att gentrifiering dels kan ha att göra med omvandlingen av hyresrätter till bostadsrätter. Han beskriver stadsbyggnadskontorets bristande inflytande vad gäller just bostadspolitik då de inte har styrmedel att påverka och att det snarare är regleringar som behövs göras på nationell nivå. Däremot poängterar han stadsplanerarens roll i att informera beslutsfattande politiker om vad planeringsprojekt kan tänkas ha för påverkan i ett område. Han menar att det finns möjlighet att påverka stadsbyggnadsfenomen så som gentrifiering genom att just informera beslutsfattare. Likaså att man som tjänsteman kan och bör lyfta viktiga frågor inför politikerna (Tanimura, 2012).

Vad gäller området Möllevången poängterar han att det, förutom några få förändringar i det offentliga rummet och Peabs nybyggnation vid Folkets Park, inte byggts något nytt i området på väldigt länge samt att de inte heller finns några planer på det. Tanimura belyser det något motsägelsefulla med Möllevången och motståndet till förändringar i området. I att en del av dem som protesterar mot förändringar på Möllevången idag, är personer som genom sin inflyttning själva varit del i att området gentrifierats. Han påpekar även det väsentliga i att en stad måste kunna förändras (Tanimura, 2012):

På nått sätt så har staden alltid förändrats och staden kommer alltid förändras och vi som stadsplanerare måste ju också kunna planera för staden på olika sätt. Och, det är ju klart att dem sakerna vi planerar får ju konsekvenser i staden, det är viktigt att påpeka, och det är väldigt viktigt att tänka på det så att vid till exempel förtätning och förändring av befintliga områden, att det sker på ett sätt som inte tränger undan den befintliga befolkningen. (Tanimura, 2012)

Han poängterar att ”Möllan” är en viktig och attraktiv plats för hela Malmö och att många tar sig dit för att få ta del av det speciella stadslivet. Möllan är en ”unik plats” i Malmö som många tycker om just på grund av de småskaliga butikerna och restaurangerna. Han uttrycker förståelse kring folks oro om att Möllevången kan komma att förändras i och med Citytunnelns etablering. Samtidigt förklarar han att de som stadsplanerare inte kan undvika ett så pass viktigt projekt bara för att det finns en risk att en stadsdel kan komma att förändras, då Citytunneln är ett betydande projekt för hela Malmös framtida

utveckling. Han belyser dock att Möllevången är en tillgång för hela staden. Därav pekar han på att det är viktigt med en medvetenhet om vad som gör området så speciellt och attraktivt. Vad gäller frågan om hur man kan bevara denna attraktivitet beskriver Tanimura att det är viktigt att involvera fastighetsägare i diskussioner för att inte få för höga hyreshöjningar och riskera bortträngning av småskaliga verksamheter och boende. I huvudsak betonar han att det är viktigt att alla människor har möjlighet att bo någonstans samt att bostadsfrågan och politiken absolut är en del i gentrifiering (Tanimura, 2012).

De fysiska förändringarna ur ett gentrifieringsperspektiv

Om Claesgatan förändras i enlighet med Malmö stads beskrivning kommer antagligen mer folk att röra sig på gatan, såväl personer från området som utifrån. Detta skulle rimligtvis skapa ett ökat tryck på det kulturella såväl som det kommersiella utbudet på gatan. Lägg därtill att stadens stora shoppingstråk på Södra Förstadsgatan, som ofta är fullt med folk och rörelse, ligger bara några hundra meter bort. Den nya utformningen på Smedjegatan leder lättare folk från station Triangeln Södra såväl som från Södra Förstadsgatan till Möllevångstorget och Claesgatan. Möllevångsområdet har det fördelaktiga läget med direkt närhet till regional såväl som lokal kollektivtrafik i och med Södervärns busstation och Citytunneln. Om Claesgatan blir den naturliga länken mellan Södervärn och Möllevångstorget är chansen att fler personer utifrån området använder sig av gatan. En jämförelse med hur gentrifieringsprocessen tittat sig i andra områden gör att man skulle kunna anta ett förändrat konsumtionsutbud på Claesgatan som svar på förändrad efterfrågan. Den stora förändringen i den fysiska miljön kan komma att leda till stora sociala förändringar av gatans karaktär. Trycket på gallerian, Mitt Möllan, befintliga restauranger och butiker på gatan skulle kunna öka så även intresset för nya verksamheter att etablera sig. Om efterfrågan på lokaler i området blir större skulle det kunna leda till att hyrorna och fastighetspriserna höjs. Lägg därtill att renoveringar av fastigheter i området redan idag äger rum och skulle kunna öka, vilket ofta höjer marknadsvärdet på fastigheterna. Fortsatt upprustning av det offentliga rummet i Möllevångsområdet skulle också kunna påskynda en prisökning. Nybyggnationen i kvarteret Bageriet är en av få nya tillskott i den byggda miljön i Möllevången. Huruvida de nya fastigheterna kommer påverka området beror bland annat på dess arkitektoniska uttryck, om det så att säga "passar in" i Möllevångsområdet och inte är för polerat. Det som antagligen främst kommer att påverka området är valet av upplåtelseform på de nya lägenheterna, i detta fall bostadsrätter. Huruvida bostadsrätterna ligger på en kostnad som kan betraktas som orimlig eller normal framgår ej. Däremot finns den problematik som ofta debatteras kring bostadsrätter, att denna upplåtelseform utesluter mindre bemedlade grupper då långt ifrån alla medborgare har råd att äga sin egen bostad. Om de nya fastigheterna i kvarteret Bageriet kommer påskynda en prishöjning eller ej kan inte avgöras i denna studie. Märkbart med detta fall är att konflikten kring de nya fastigheterna varit stora redan innan de fått fysisk form. Förekomsten av dessa nya lägenheter retar onekligen upp boende i Möllevången. Kvarteret Bageriet blir i detta fall, för en del boende i området, en tydlig symbol för att området genomgår en gentrifieringsprocess.

5. Diskussion

Reflektioner och slutsatser

Det blir i denna studie tydligt att gentrifiering inte kan beskrivas som ett uteslutande positivt eller negativt fenomen. Gentrifiering är inte enbart komplext i sig utan själva begreppet bär med sig olika tolkningar och värderingar. Att ordet gentrifiering är mer etablerat hos allmänheten i vissa länder än andra beror nog dels på dess härkomst i engelskan, dels hur omfattande konsekvenserna av gentrifiering varit och således i vilken utsträckning den allmänna debatten diskuterat fenomenet. Klass såväl som bortträngning är ord som väcker uppmärksamhet och är starkt kopplade till begreppet gentrifiering. Av denna anledning används kanske begreppet mer restriktivt. En större kunskap om gentrifieringens mekanismer och betydelse skulle dock kunna medföra att begreppet, som beskriver ett

viktigt och intressant fenomen, används mer i Sverige. För att kunna hantera komplexiteten i en process som gentrifiering bör man benämna saker vid dess rätta bemärkelse. I Sverige skulle gentrifieringsdebatten behöva utvidgas liksom begreppet bör diskuteras och användas (såväl i positiva som negativa ordalag) i större utsträckning bland yrkesverksamma i stadsplanering.

Avsaknaden i Malmö av det som Clark (2005) kallar gentrifieringens ”battlefields” är kanske ett tecken på att begreppet i sig inte är så utpräglat samt att de som tillskrivs de negativa effekterna av gentrifiering inte varit helt tydliga i staden. Däremot skulle kanske konstprojektet som ägde rum i kvarteret Bageriet kunna betecknas som ett så kallat ”battlefield” som följd av gentrifiering. Att gentrifiering inte fått så drastiska konsekvenser, som kan ses i exempelvis USA med direkt bortträngning och vräkning av hyresgäster, skulle kunna härledas till Clarks (2005) och Hedins (2010) beskrivning om den svenska välfärdspolitiken under 1900-talet. Hedins beskrivning om förändringen i bostadspolitiken mot en mer marknadsanpassad, skulle kunna göra att vi i framtiden får se mer tydligt negativa effekter i gentrifierade områden. Det är bland annat kopplingen till bostadspolitik, och debatten om prioritering av bostadsrätter jämfört med hyresrätter, som gjort Stad Solidar och Möllevångsgruppen så upprörda över nybyggnationerna i kvarteret Bageriet. Det blir i denna studie märkbart att bostadspolitik är starkt kopplat till gentrifieringsprocessen. Likaså att den fysiska miljön spelar stor roll i förändringen av områdets sociala karaktär såväl som tvärtom. Människan påverkar sin omgivning samtidigt som hen själv påverkas av den. Här kan vi skönja en paradoxal del av gentrifiering då motståndarna till denna process delvis är de människor som flyttat in tidigt i gentrifieringsprocessen och sedan kommit att betecknas som veteraner i området. Som Philip Tanimura (2012) beskriver i fallet Möllevången är många av dem som värnar om att området inte skall förändras mer, de som från början var del i att förändra det till dess nuvarande karaktär. Det finns en känsla av ”hit-men inte längre”. Möllevången är som tidigare beskrivits en tillgång för Malmö i och med dess attraktivitet, och det är kanske just *tack vare* att området genomgått en förändring från dess tidigare helt nedgångna och ”slum”-liknande karaktär. Men frågan är, går det att gentrificera lagom? Många av de positiva effekter som beskrivs i och med gentrifiering är just integration. Motsägelsefullt nog är det som beskrivs som dess negativa effekter raka motsatsen – det vill säga segregation. Huruvida gentrifiering har mer integrerande respektive segregande effekter kan inte avgöras av denna studie. Tydligt är att både integration och segregation kan kopplas till gentrifierade områden. Precis som de beskrivits tidigare finns det ingen automatik i att *social mixing* skulle ha integrerande effekter mellan olika befolkningsgrupper i ett område. Likaså finns det ingen automatik i att en lägre kapitalstark befolkningsgrupp tvingas flytta då en mer välbeställd befolkning tillkommer ett område. Men i och med att bortträngning påvisats som följd av gentrifiering i vissa områden bör risken för denna konsekvens inte negligeras vid planering av exempelvis utvecklingsprojekt.

Som Philip Tanimura (2012) beskriver måste en stad kunna förändras oavsett om det är på grund av gentrifiering eller inte. Däremot bör man som stadsplanerare och landskapsarkitekt diskutera hur upprustningar/omgestaltningar fördelas inom staden. En hög koncentration av upprustningar till endast ett område kanske förstärker känslan av att gentrifieringen är medveten och som del av en planeringsstrategi. Likaså kan det vara viktigt att försöka skapa en jämn attraktivitet i stadens samtliga delar. Därmed inte sagt att punktinsatser inte skall göras, men man ska som landskapsarkitekt och stadsplanerare vara medveten om att de förändringar som görs i den fysiska miljön påverkar stadsbornas syn på miljön. I och med att en fysisk förändring kan generera en social förändring, är landskapsarkitekten som gestaltare och planerare av den offentliga miljön i staden, delaktig i processer som gentrifiering. En stor kunskap om de områden vari en omgestaltning eller ett nybyggnadsprojekt planeras, kan hjälpa landskapsarkitekten att skapa offentliga rum som uppmuntrar till interaktion och möten. Detta är också av största vikt för att inte skapa platser som känns malplacerad i ett område. Precis som Philip Tanimura beskriver kan stadsplaneraren och landskapsarkitekten även i viss mån

påverka processer som gentrifiering genom att ha en stor kunskap om fenomenet och dess effekter, och på så sätt informera och lyfta viktiga frågor inför beslutsfattare.

Det vore ganska orimligt att genomföra ett så stort projekt som Citytunneln och inte främja Malmöbornas användning av denna kollektivtrafiksatsning. Med det menat förändringen av Smedjegatan som ökar framkomligheten för gång- och cykeltrafikanter till stationen Triangeln Södra. Däremot skapar ett ökat flöde av människor på en plats ofta intresse för verksamheter att etablera sig. I fallet Möllevången är en del oroliga för att Citytunneln ska bidra till ökad kommersialisering i form av större butiks- och restaurangkedjor. De småskaliga verksamheterna kring Möllevångstorget med bland annat orientaliska matbutiker, små pubar och restauranger, anses idag vara en del av det som skapar den ”unika” identiteten. Om dessa verksamheter skulle tvingas flytta på grund av ökade hyres- och fastighetspriser skulle kanske den ”unika” identiteten försvinna och den så kallade ”Möllankänslan” vara hotad. I fallet Claesgatan antyds en medvetenhet om gentrifieringsprocessen i och med det möte som Mera Möllan anordnade mellan fastighetsägare och Pehr Andersson. Likaså skulle man kunna anta att de boende i området kring Claesgatan har en viss insikt i gentrifieringens mekanismer och dess koppling till fysisk förändring i och med uttryck om att bevara ”Möllankänslan” och att den nya Claesgatan inte får bli för ”polerad”. I denna studie kommenteras inte gestaltningarna i sig, men i enlighet med Liljas (2011) beskrivning av offentliga rummets funktion, har detta givetvis stor betydelse för hur dessa fysiska förändringar kommer att påverka Möllevången.

De medborgarengagemang som nämnts i studien skiljer sig i vem som tagit initiativet, i dessa fall ses ett underifrån och ovanifrån perspektiv. Medborgarrörelserna Stad Solidars och Möllevångsgruppens protester mot förändringen i kvarteret Bageriet skulle kunna tillskrivas ”underifrån perspektivet” medan bland annat Gatukontorets initiativ till designdialogen Claesgatan kan kallas ett ovanifrånperspektiv. Medborgarengagemang kan kanske vara ett sätt att förankra gentrifieringsprocessen eller minska gentrifieringens negativa effekter. Då designdialogen bidragit till att intressenter i området kring Claesgatan har fått göra sin röst hörd och påverkat den fysiska förändringen kan tänkas att denna välkomnas mer än i exemplet med kvarteret Bageriet. En involvering av medborgare i planeringsprocesser kan vara viktigt för att minska negativa effekter av förändringar i den fysiska miljön. De negativa effekter som beskrivs av gentrifiering kan härledas till Clarks (2005) förklaring om polariserade maktförhållanden. Medborgardialog- och engagemang kan bidra till att minska känslan av maktlöshet, vilket skulle kunna minska konflikter kring förändringar i den fysiska miljön. Initiativ till medborgarengagemang som kommer ”ovanifrån”, det vill säga från stadsplanerare och beslutsfattare, är av vikt för att minska känslan av utsatthet hos invånare, då större fysiska förändringar skall göras i ett område.

Metoddiskussion och källkritik

Utbudet av litteratur kopplat till gentrifiering är väldigt omfattande. Ett hermeneutiskt förhållningssätt och kvalitativa dokumentanalyser har varit bra som metod för att få fram så mycket relevant information som möjligt i det material som hunnit bearbetas. Den kvalitativa intervjun med narrativ intervjuanalys var ett bra komplement till dessa dokumentstudier. Däremot skulle ytterligare en intervju med någon som arbetat mer specifikt med de projekt jag beskriver i Möllevången varit givande. Valet av intervjuperson och tidpunkt för intervjun kan ha påverkat resultatet av den. I mitt fall hölls intervjun i början av arbetsprocessen med denna uppsats. Det hade varit fördelaktigt att genomföra intervjun något senare i processen då min kunskapsgrund blivit större. Kvalitativa intervjuer är dock tidskrävande med förberedelser, utförande och transkribering vilket gjorde att endast en intervju genomfördes.

Uppsatsen ämnar undersöka och problematisera gentrifieringsbegreppet vilket ställer höga krav på valet av referenser. En del av författarna till de källor som använts är uttalat kritiska, då främst Lees, Slater & Wyly (2010), till gentrifieringsprocessens effekter. Uppsatsen beskriver därför i större utsträckning gentrifieringens negativa påföljder vilket skulle kunna ses som en brist i undersökningen. Hedin (2010) och Lilja (2011) valdes, som nämns i *Metod och Material* kapitlet, på grund av deras omfattande kunskapsöversikter om gentrifiering. Dessa två källor fick även stor plats i uppsatsen då de beskriver gentrifiering kopplat till Sverige. Detta ansågs viktigt eftersom mycket av den andra litteratur som undersökts har haft utgångspunkt i länder som USA och Storbritannien, där politiska system och regleringar skiljer sig från de i Sverige.

Undersökningen i kapitlet om gentrifieringsbegreppet behandlar övervägande negativa aspekter av fenomenet, det hade varit önskvärt med fler positiva beskrivningar som en motvikt. För att få en balans mellan positiva och negativa effekter eller diskurser borde jag mer aktivt ha sökt litteratur som behandlar positiva effekter. Tidsramen gör dessvärre att man måste stoppa intaget av information någon gång för att faktiskt börja skriva uppsatsen. I och med att arbetsprocessen börjat med en bred litteratursökning har förekomsten av flertalet gentrifieringskritiska studier påverkat uppsatsens utfall.

Däremot är den litteratur som uppkommer vid mer allmänna sökningar av gentrifiering, negativa beskrivningar av fenomenets effekter. Att gentrifieringslitteratur övervägande är kritisk till fenomenet är i sig intressant och talar på ett sätt för hur denna uppsats har skrivits. Om den akademiska diskursen främst beskriver gentrifieringens effekter i negativa ordalag ligger det säkerligen en del sanning i detta.

De abduktiva arbetssättet som delvis använts i detta arbete har varit både till min för- och nackdel. Min personliga anknytning till stadsdelarna Möllevången och Södermalm har antagligen påverkat mitt sätt att se på förändringar i den fysiska miljön i dessa områden. Det finns en fördel i att ha en insikt i vilka förändringar som sker samt lokalkännedom som jag haft vid observationer av förändringar i Möllevången. Man skulle kunna säga att jag även kan bidra med ett slags "innifrånperspektiv" då jag bor i anslutning till området. Däremot påverkas jag säkerligen av att vardagligen vistas i området, vilken kanske gör att jag inte kan se helt objektivt på dessa förändringar. Jag anser dock att abduktion främst varit en bra metod i denna studie. Det har bland annat varit lättare att ta del av teoretiska beskrivningar om gentrifieringens mekanismer då jag på ganska nära håll har sett förändringarna som skett på Södermalm, i och med min uppväxt i närheten av stadsdelen. Således har det underlättat min förståelse för Liljas studie och varför en del förändringar som hon beskriver uppkommit. I arbetet med en akademisk uppsats av detta slag krävs en stor medvetenhet och transparens i studien för att få den så icke normativ som möjligt.

Förslag på framtida forskning

Under arbetets gång har fler frågor än svar uppkommit. En ökad kunskap om gentrifiering har gjort att jag börjat fundera en hel del på hur jag som blivande landskapsarkitekt skall förhålla mig till fenomenet, och hur jag kan komma att vara drivande i processer. Det hade därför varit intressant att i framtida forskning ta reda på hur planerare förhåller sig till gentrifiering och föreslår därmed denna frågeställning:

Hur förhåller sig planerare på Malmö stad till gentrifiering?

I fallstudien framkommer att flertalet boende är oroliga för hur etableringen av Citytunneln kommer att påverka området Möllevången. Det hade varit intressant att efter ett par år, ta reda på om fastighetspriser ökat, förändringar skett i konsumtionsutbudet i området eller om kanske fler upprustningar av det offentliga rummet planerats. Förslag på frågeställning:

Hur påverkar etableringen av Citytunneln Möllevångsområdet ur ett gentrifieringsperspektiv?

Slutligen har denna studie tangerat ämnet om medborgardialog och engagemang. Resultatet i denna studie visar inte om medborgardialog påverkar en gentrifieringsprocess utan resonerar endast ytligt kring detta. För att ge verktyg till stadsplanerare i planprocesser skulle det kunna vara intressant att ta reda på hur medborgardialoger i planeringen påverkar framförallt synen på omvandlingar i gentrifierade områden. Förslag på frågeställning:

Är medborgardialog och engagemang ett sätt att bromsa effekterna eller minska konflikterna kring en gentrifieringsprocess i ett område?

Referenser

- Boverket (2007) *Vad är integration och vad är segregation?* 1:a uppl. Karlskrona: Boverket internt
- Clark, Eric (2005) The order and simplicity of gentrification – a political challenge. I: Lees, Loretta, Slater, Tom & Wyly, Elvin (red) (2010) *The Gentrification Reader*. Routledge. Sid. 24-29.
- Clark, Eric, Hedin, Karin, Lundholm, Emma & Malmberg, Gunnar (2012) Neoliberalization of Housing in Sweden: Gentrification, Filtering, and Social Polarization. *Annals of the Association of American Geographers*. Vol. 102. No.2, sid. 443-463.
- Davidson, Bo & Patel, Runa (2003) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur
- Eklundh Paglert, Henrik (2011) Omstritt bostadsbygge tar form. *Södra innerstadens stadsdelstidning*. Årg.11. Nr. 2, sid. 4. Tillgänglig via:
http://www.malmo.se/download/18.72bfc4c412fc1476e02800012279/SI_tidning_nr_02_2011_Webb.pdf#search='peab+m%C3%B6llev%C3%A5ngsskolan'
- Florida, Richard (2003) *The Rise of the Creative Class*. New York: Routledge
- Forsell, Rebecka (2012) *Slutrapport – Mera Möllan* [online] Tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/download/18.6e1be7ef13514d6cfcc800032635/Slutrapport+Mera+M%C3%B6llan+2012-01-31.pdf> [2012-04-25]
- Hedin, Karin (2010) *Gentrifiering, socialgeografisk polarisering och bostadspolitiskt skifte*. Lic. Lund: Lunds universitet
- Häger, Björn (2007) *Intervjuteknik*. 2:a uppl. Stockholm: Liber AB
- Högdahl, Elisabeth (2003) *Göra gata – Om gränser och kryphål på Möllevången och i Kapstaden*.
- Lees, Loretta (2008) Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance? *Urban Studies*. Vol. 45. No.12, sid. 2449-2470.
- Lees, Loretta, Slater, Tom & Wyly, Elvin (2010) Introduction to part four. I: *The Gentrification Reader*.
Lees, Loretta, Slater, Tom & Wyly, Elvin (red) (2010) Oxon: Routledge
- Lilja, Elisabeth (2011) *Den segregerade staden*. Stockholm: Stockholmia förlag
- Malmö stad (2006) *Utvecklingsplan för Möllevågens stadsmiljö* [online] Tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/download/18.4279a79c10d77a27ba68000674/M%C3%B6llan.pdf> [2012-04-10]
- Malmö stad (2010) *Förstudie Byggprojekt - 9573 Claesgatan*. Malmö: Gatukontoret
- Malmö stad. Hemsida. [online] (2012a) Tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Stadsplanering--visioner/Malmos-stadsmiljo/Torg-A-O/Mollevangstorget.html> [2012-04-24]
- Malmö stad. Hemsida [online] (2012b) Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/citytunneln> [2012-05-19]
- Malmö stad. Hemsida [online] (2012c) Tillgänglig via:
<http://www.malmo.se/Medborgare/Stadsplanering--trafik/Byggprojekt--vagarbeten/Sodra-innerstaden/Smedjegatan.html> [2012-05-08]
- Malmö stad. Hemsida [online] (2012d) Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Sodra-Innerstaden/Mera-Mollan/Omradesutveckling/Claesgatan.html> [2012-05-08]

Malmö stad. Hemsida [online] (2012e) Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/Kommun--politik/Om-oss/Stadsdelar/Sodra-Innerstaden/Arkiv/Nyhetsarkiv/12-16-2010-Gront-ljus-for-nya-Claesgatan.html> [2012-05-10]

Malmö stadsbyggnadskontor, SBK (2012) *Översiktsplan för Malmö ÖP2012 – Samrådsredogörelse* [online] Tillgänglig via: http://www.malmo.se/download/18.6e1be7ef13514d6cfcc800033249/%C3%96P2012_samr%C3%A5dsredog%C3%B6relse_slutversion_feb2012_120229.pdf [2012-04-21]

Nationalencyklopedin, NE. Hemsida [online] (2012) Sökord: *offentliga rum*. Tillgänglig via: <http://www.ne.se/offentligt-rum> [2012-05-19]

Peab. Hemsida. [online] (2012) Tillgänglig via: <http://www.peabbostad.se/Brf-Bageriet.aspx> [2012-05-08]

Skånetrafiken (2005) *Raka vägen* [online] Tillgänglig via: <http://www.trafikdata.skanetrafi ken.se/informationroot/RAKAVAGEN/89682/rakavagen.pdf> [2012-04-24]

Stad Solidar. Hemsida [online] (2012) Tillgänglig via: <http://stadsolidar.se/om-stad-solidar-2/> [2012-04-24]

Svenska ESF-rådet (2012) *Slutrapport Mera Möllan* [online] Tillgänglig via: http://www.malmo.se/download/18.6e1be7ef13514d6cfcc800032637/Slutrapport_ESF_Mera+M%C3%B6llan2012.pdf [2012-04-25]

Sweco (2009) *Minnesanteckningar Mera Möllan Claesgatan* [online] Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/download/18.5d8108001222c393c00800084199/Minnesanteckningar+m%C3%B6tte+1.pdf> [2012-04-19]

Södra innerstadens stadsdelstidning (2010) Peab bygger 150 bostadsrätter bredvid Möllevångsskolan. Årg. 10. Nr. 2, sid. 8. Tillgänglig via: <http://www.malmo.se/download/18.4027ea8b12af75326fc8000524/Nummer+2+2010.pdf#search='bageriet+solidar'>

Muntliga källor

Franzén, Caroline, kommunikator och biträdande projektledare för Mera Möllan, e-postkommunikation, 2012-04-25.

Lieberg, Mats (2012) *Insamlings- och analysmetoder*. Föreläsning i kursen kandidatexamensarbete i Landskapsplanering (EX0650), SLU Alnarp 2012-03-27.

Tanimura, Philip, strategienheten Malmö stadsbyggnadskontor, telefonintervju, 2012-04-23.

Bilaga 1 – Intervjufrågor

Här presenteras de stora frågorna som ställdes till Philip Tanimura i intervjun som gjordes via telefon 2012-04-23. Följdfrågor så som ”hur då?” och ”varför?” har utelämnats för att ge en tydligare översikt om vad intervjun handlade om. Däremot fyllde följdfrågorna en stor funktion i och med att intervjupersonen gärna utvecklade sina svar på grund av dessa. Philip Tanimura pratade på ganska fritt under intervjun vilket gjorde att antalet frågor inte blev så många.

1. Vad är din roll på stadsbyggnadskontoret?
2. Hur förhåller ni er till gentrifiering då ni utformar utvecklingsstrategier?
3. Diskuterar ni ofta gentrifiering på stadsbyggnadskontoret?
4. Vilka var dem tyngsta argumenten för att Citytunneln skulle byggas?
5. Hur tror du att citytunneln kommer att påverka Möllevången?
6. Hur tror du att ni kan påverka/reglera en gentrifieringsprocess?
7. Hur tror du att förändringarna i Möllevången påverkar dem som bor där?
8. Upplever du, att du som tjänsteman på kommunen, kan ta upp frågor inför politikerna i Malmö som sedan kan ta upp dem på nationell nivå?